

Amateur Cities

Connecting city thinkers
to city makers.

December 18th, 2017

Dear Mayor Aboutaleb,

When we moved to Rotterdam 11 years ago, we could not have imagined that we would stay here for such a long time. Arriving as young students, we assumed we would move on as soon as our studies would be over, and eventually we developed our professional careers and private lives right here. Rotterdam is hard to love at first sight, but at the same time it's a fascinating and gratifying city to live in on the long term.

Rotterdam has changed a lot in the last years, and urban development projects and architecture have been at the core of the city's transformation. This did not go unnoticed. In 2016, Lonely Planet placed Rotterdam in the top ten cities to visit, mentioning "This metropolitan jewel of the Netherlands is riding a wave of urban development, redevelopment and regeneration." It seems that the city's efforts are paying off. Or don't they?

It seems to us that Rotterdam is falling into the same trap that many cities already have: focusing too much on appealing to tourists and investors and forgetting the people that already live here. Touristification and gentrification are already backfiring in many European cities and neighboring Amsterdam offers a good case in point. We would really like to urge you to learn from these cities and not repeat their mistakes.

The housing market in Rotterdam is rapidly getting out of hand. Both rental and selling prices are going up everyday, making it impossible for young people to stay in the city. Be it students unable to find affordable rooms, young families unable to buy a house, or working people with lower incomes unable to access the constantly shrinking stock of social housing. There is also a significant amount of self-employed professionals in the creative sector, that managed to survive the crisis and contribute to the current, innovative profile of the city. Their survival and possibility to develop creative work however heavily depend on the affordable housing and working spaces which are rapidly disappearing.

In short, Rotterdam is still vibrant and attractive because it still offers a lot of space to its inhabitants to develop and grow. Not losing this egalitarian space is of utmost importance. This is also directly connected to one of the strongest advantages of this city: its diversity and multiculturality. Not only it stems from Rotterdam's particular history but it still is a huge asset in the city and definitely one of the reasons we love living here. But to maintain and even increase this diversity, the city needs to provide the space for people from various walks of life to inhabit it. Rotterdam only has to gain by giving space to people from various ethnic backgrounds, people of all ages and with varying incomes. But all these people need somewhere to live too!

There are several ways to provide housing conditions that maintain a healthy population mix and prevent the violent gentrification of the city. Social housing percentages should be protected or even enhanced. Existing social housing should not be demolished and replaced by new one pushed to the fringes of the city, but be integrated in all new developments. New developments should cover a range of sizes, prices and configurations in order to accommodate people with differing needs. Regulations such as the income cap are discriminatory, why not replace them with rent regulation and proper controls to check whether rental laws are applied as they should?

If Rotterdam is to be truly resilient and prepared for a future where human migration will only intensify, it has to make everyone, and not only a white upper middle class, feel welcome and at home. The history of the city, already provides an advantage compared to other Dutch cities and Rotterdam should grow together with its current and future inhabitants. The success of the city should be the natural consequence of the prosperity of its citizens.

Sincerely,
Cristina Ampatzidou & Ania Molenda

mayor Ahmed Aboutaleb
Stadhuis
Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
The Netherlands

Jere Kuzmanic
Stieltjesstraat 38
3071 JX Rotterdam
The Netherlands

jerekuzmanic@gmail.com

Dear mayor Aboutaleb,

A guy in a documentary about affordable housing in Amsterdam and its relation to 'creative class' says something like this: 'Amsterdam is for cool people. If you can not afford being cool go live in Rotterdam.'¹ And that is exactly the impression I got when I moved here. I remember first weeks drinking a beer squeezing with three fellow foreigners on the balcony of the 600e-a-month flat in the Delftshaven. What I liked from the first point when I arrived to Rotterdam was that, indeed, nobody around me was cool and no one even tried to be. It was rough, honest and full of stories from people who came to live here because of a love, job, family, war, studies and other things that make one move but never for the sake of the city. Nothing like Amsterdam, Berlin or London. Many I met said they came to stay for a year or two but were already counting off their first decade. Like inmates we would tell to each other what we like and dislike about this place. That was not so long ago.

Do you know what you can rent now for 600e in Rotterdam? A room. Not just any room but something like a room in a flat shared with three other persons in an attic with only narrow stairs to access it. In a flat with a toilet in which you can not properly fit your legs if you sit down. A room that barely fits a bed, chair and table. A balcony is something you see in the distance from your window. Rotterdam indeed is the city that is changing. And by this I don't want you to think of Wilhelminaplein or ZOHO. I want you to think of Pendrecht and Afrikaanderbuurt. Pieces of cheap marble that fell broken from the facade of a housing block on a wet pavement. An erotic shop with a broken shop window and a neon sign OPEN. A busy crowd on Saturday market with young Moroccan boys yelling prices from the top of their lungs. I want you to picture the huge social housing blocks scrolling in front of your eyes when taking Metro line D to the south. Life in this city scape is changing heavily as well. We all are the precarious class: young families of colour, ambitious and naive creatives, ill and broke seasonal workers, 'second generation Dutch' jongens, the coolest of the uncool ones.

What makes our lives restless? Besides a rather Marxist reasoning of struggle over means of production and recognition I would want to go further and say that it is also fragmentation of our options to practice and live our lifestyles and identities and organize preferred living environments. The contemporary city consists of fragmented spaces of mutually shared identities. In the Urban Revolution (2003) Henri Lefebvre for example writes that we see the simultaneous moment of homogenization (e.g. up-scale glass and steel architecture) and fragmentation (i.e. tearing the organic social mix apart) that a) makes capitalist cities look more of the same, while b) separating/segregating the use of space with centre/ periphery. What is happening to Rotterdam is a conflict over ever changing image of the city. Imposing an image of competitive global metropolis over one's right to settle in a self-created surrounding is globally present process that shapes not only urban matrices and skylines but everyday life, politics, personal and collective struggles. The conflict is essentially a rupture between construction of the new image of the city and inherited pursuit of recognition and sense of belonging to every inmate that found its faith in this city.

¹ 'Creativity and the capitalist city: The Struggle for affordable Space in Amsterdam ', (2011.) [online], BUCHHOLZ, T.

mayor Ahmed Aboutaleb
Stadhuis
Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
The Netherlands

In other words someone here is trying to make Rotterdam cool. And I think I don't have to name the usual suspects. It became most graphic when the Rotterdam Woonvisie 2030 was launched and it triggered the referendum that opposed its proposal for housing. Some people stood up to protect their uncool lives. I know. Not many of them turned out to support them. The turnout of 17% was disappointing but that is Rotterdam as well. Maybe exactly because of the fragmentation of what the citizen is in this city. That the Woonvisie does not recognize as well.

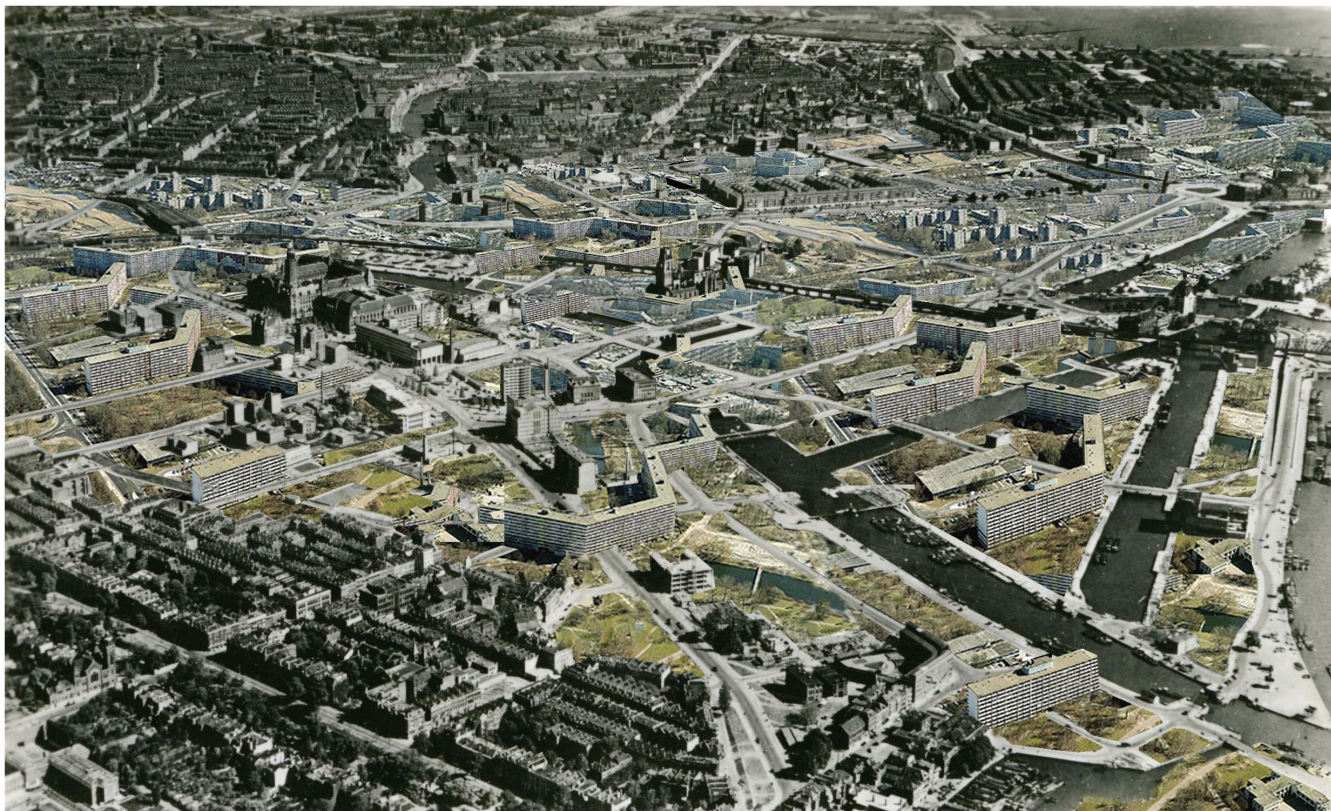
Who is the citizen that this vision recognizes? On its first page the vision states that the guidelines of the document are quality, balance and growth. And then further it embodies that by recognizing only five groups of dwellers: those of low, middle and high income, then the students and elderly. For all of them there is a kind of a place and plan. For all of them it assumes they are social climbers. For all of the working inhabitants the vision assumes they are full time workers with some shades between creative workers and traditional employment. And that is it. All the shades of how we live, love and work, what will happen with labour and migration in the future and what chances one will have to purchase a home on the market like this one is just failed to be discussed. The future citizen is unwritten in this Woonvisie. Its just blended into easy assumptions. And then on top of it the demolitions.

Who told you it is cool to start demolishing social housing and inviting well-off cool kids to this late-capitalism after party? Is demolition the best thing your office could come with? (For those who might end up reading this and are not me and you: Khm, during the mayor's mandate the urban planing document called Woonvisie or housing vision proposed substitution of 36, 000 units of affordable housing for market housing for middle and high income citizens) So I can't skip asking you who this city belongs to in the end? One simple word triggers so many angry questions in me. Demolition. In 21st century. For what? To introduce, as explicitly written in the vision, better off citizens. Assuming from what so far better off meant in Rotterdam its the cooler citizens you want. So are we really not cool enough? Why are you acting cool all of a sudden? What is happening with Rijnhaven and Katendrecht? Will we be invited to opening party? Somebody around here is forgetting that Rotterdam is a small city and should not become just another London. Rotterdam should not become cool. It should stay hard core. The city that follows no one and can not be followed. Please do not try to make me leave because I am not cool enough. That is not right.

Finally, since you, unlike many before you, seem kind of an uncool guy in a positive sense, I want to propose you something. It is so hard to know what the future will bring and that is why we have to work with what is at our hands to ensure that what comes after is better than what we have now. And I mean you. *The mayors*. The doctors did it by establishing institution of **Corpus Hipocraticum**. Or simply a promise of accountability. I know your power is not endless but we need mayors on the side of uncool ones. We need a pledge that each mayor of the city will vow to after being elected just like doctors after their graduation. In that pledge just a few things should be promised. Promise each of us: A roof, a tree, a street and a sense of belonging. For each citizen. So we make sure that the next mayor as well keeps in mind that one that lives in Pendrecht, or is called 'the Polish guy' when ends up in a hospital for injury at work, or is thought to ride a bike by a hooker on the Rijnhaven just like in Tom Waits verse, or that speaks Papiamentu deserves the piece of this city.

That would make this city really cool.

mayor Ahmed Aboutaleb
Stadhuis
Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
The Netherlands

Rotterdam + Bijlmermeer Mesh Up

Greetings,
Jere Kuzmanic

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jere Kuzmanic'. The signature is stylized, with a large, flowing 'J' and a long, sweeping underline.

18.12.2017, Rotterdam

Mr. Ahmed Aboutaleb
Mayor of Rotterdam
City Hall
Postbox 70012
3000 KP Rotterdam

Dear Mayor of Rotterdam, dear Mr. Aboutaleb,

December 11th, 2017

First of all, I would like to emphasize my great admiration for your intense, yet calm commitment to our city. Nevertheless, I would like to use this Letter to the Mayor to address an issue that not only concerns local levels but our entire society: **how can housing in cities remain affordable**, become more environmentally friendly - *and* do justice to changed, often less stable ways of (co)habitation?

We dwell within the **bourgeois housing conventions** of the 19th century, expended with ideas from the Modern Movement almost 100 years ago - and do not seem to notice. Or can't we imagine anything else, simply because we do not dare to think freely? The Woonvisie examines *these* types of households: singles, couples without children, families including single-parent families. Are there really no other forms of cohabitation, or **do our homes make other forms impossible**?

Whilst by designing **non-functionally defined rooms** so much more could be achieved: rooms allowing **various ways to inhabit** which, due to their compactness, also have a smaller impact on the environment, both during construction and usage time. In this context I would like to refer to Marius de Geus' book 'Philosophy of Simplicity'.

H
O
U
S
I
N
G

1

A remarkable turn-around has taken place: efficiency, standardization and cost reduction are being used less and less to create affordable, usable living space for everyone (as they originally were meant to be for), but to maximize profits. A constellation in which governments also do their best to act as corporate as possible. New residential buildings in Rotterdam explicitly serve mainly the mid-priced and expensive market segment.* Those words-as-such are unmasking: this is not about the needs of people **but about selling products**.

*Owner-occupied homes from €180,000 and rental homes for a rental price between €711 to €1000 per month. Woonvisie Rotterdam, 2016

3

We became accustomed to reduce housing to numerical and functional descriptions: two-, three- or four-room dwellings; containing drawing and sleeping rooms, kitchen, bathroom and a hallway. And we are convinced that 'living well' is synonymous to 'living in large dwellings'.

We need contemporary visions for housing, affordable to all citizens, and therefor new ways of getting homes realized. Let us start by asking the really relevant questions.

Yours sincerely,

Mo Prins

AAN
Het Nieuwe Instituut
Museumpark 25
3015 CB Rotterdam

DATUM
19 December 2017

BETREFT
Letters to the Mayor: Rotterdam

BUREAU
LOFVERS

Dear Mayor of Rotterdam, dear Mr. Ahmed Aboutaleb,

It is an honour and a privilege to write you a letter as part of the project 'Letters to the Mayor'.

I would like to address your attention to the transition of our future cities, presenting ideas and approaches for a healthy development of Rotterdam. The challenges of our futures are to be found in cities. Cities and city makers play both an important role in tackling global issues on a super local scale such as global warming, social inequalities, migration issues, the reuse of spaces and materials. After the financial and economic crisis 'business as usual' seems the 'right' way forward ruled by market forces and challenging future images. I advocate a broad, integral approach – a different strategy to approach spaces, to involve multiple stake and shareholders, to act instead of planning and designing future changes.

Rotterdam has a showcase of distinctive examples of bottom-up approaches, organic urban developments, however self-organising initiatives as ZOHO and Schieblock, Wijkpaleis or Natuurlijk Spangen are struggling to survive. The question is what did we learn from the crisis to sustain our futures? Or what can we learn from different approaches?

I think we – as spatial professionals- can learn from these practitioners, whose working method and approach to the city, spaces and pressing issues differs tremendously from large scale, top-down and money-valued approaches. They apply different working methods and skills, use different instruments, work hands on, and actively involve people and places to advocate certain causes. They learn by doing, allow empathy to listen to others, to observe surroundings, and so forth. I see the transfer of this knowledge and skills as one of my personal goals as a researcher and teacher.

Stadhoudersplein 17b
3039 EN Rotterdam

bureau@lofvers.nl
<http://www.lofvers.nl>

+31 (0)6 4826 0911

Here, I like to share some insights obtained from our latest design research studio Getijdenrivier, performed with students from the Rotterdam Academy of Architecture, the research group Future Urban Regions and the municipality of Rotterdam¹. All working together as a close connected team. The studio addresses both the densification of the Rotterdam city centre and a 'healthy' (resilient) approach of the city. The challenge was to find multiple solutions to the question how the densification assignment for the city relates to the dynamics of the river Meuse as an autonomous entity.

Material flows, human and non-human actors offer a foundation for spatial circularity, circular economy, social development and (natural) ecologies. We studied the dualistic relations between river and the city, people and things and the possibilities of urban development as off-spring from this particular relationship. We studied the different and often conflicting interests of multiple alliances, the multiple usages, laws and regulations safeguarding and rejecting the freedom of use of the very same space, the political, economic, natural and social meanings and agendas – projecting answers to ill-defined research questions to address the river as an autonomous system.

However, the river belongs to nobody, but to itself. With its own rights, the river is not hindered by any political, economic or cultural boundaries – but part of a large system and with super local connections and off-spring. To understand the system and the role of agency of the river, we invited theatre designer Lotte van den Berg to set up the 'Parliament of the Tidal River', based on the philosophy of Bruna Latour (*We have never been modern*, 1991), and to build a conversation on behalf of things. During the parliament we investigated the meaning of speaking of things, of nature, of water, of planets, of sediment, dwellers, fishermen and fishes, of politics, of time and the unknown. We learned –among others that 'things don't need politics to survive', 'climate change is a consequence of processes we have difficulty to understand' and 'to control is the protest of things'. As Mayor, you may have known of these kind of revelations – but for us, spatial professional students and teachers, these were eye openers. After all we have been educated to control these processes and projects.

These revelations allowed the participants to show empathy for others, to listen, to observe and to relate other spatial design proposals –anticipating, acting and interacting in relation of the newfound dynamics of this powerful relationship of the river and the city (in this particular order), of working and learning together as a team, sharing insights – and last but not least propose modest, healthy design solutions to accommodate both the city and the river. Balancing between professional knowledge and personal insights.

I like to advocate to be brave and modest, to listen and to observe before we act upon request – I advocate soft techniques and tools, alongside the technological approach to sustain our future cities. To learn from and with others, people and things. And to share our insights.

---

¹ A project (FUR-RAvB, 2017) of Joeri Bellaard, Jason Broekhuizen, Rob Damen, Catja Edens (buro Spatie), Mark Gjaltema, Alexander Herrebout (LINT), Jelle van Kampen, Sander Klaassen (Municipality of Rotterdam), Chiel Lansink, Garry Leisberg, Willemijn Lofvers (Bureau Lofvers / FUR), Koen Marks, Amber Nederhand, Helmut Thoele (PZH), Umut Türkman, Sem Vrooman.

Sincerely yours,
Willemijn Lofvers

Architect
Researcher Future Urban Regions / Rotterdam Academy of Architecture and PhD fellow TU
Delft

Beste Ahmed Aboutaleb,

Adonis is de naam van uw favoriete dichter, hij heette eerst Ali Ahmad Said. In het voorwoord van zijn dichtbundel schrijft u over zijn zelfgekozen naamsverandering; "Met de keuze voor zijn naam wilde hij aangeven **dat elk gedicht een nieuwe waarheid in de wereld brengt**". Ik vind dat een mooie gedachte. De wereld is niet vast; elk moment kan een gedachte, beeld, stuk tekst of glimlach je blik erop veranderen. Gebouwen kunnen dat ook.

De zin vormt de basis van twee belangrijke zaken die ik met u wil delen: traditie en toekomst

1. Toekomst

Op 4 september 1996 werd de Erasmusbrug feestelijk geopend door koningin Beatrix. De architect, Ben van Berkel, was toen 39 jaar oud, hetgeen betekent dat hij begin 30 was toen hij de opdracht kreeg voor het ontwerp. De bouwkosten waren 165 miljoen euro. Ruim 20 jaar later is het ondenkbaar dat een architect met die leeftijd en ervaring zo'n belangrijke en grote opdracht krijgt. Dat ligt niet aan de economie, dat ligt aan de tijdgeest. De tijdgeest vraagt om het volledig uitsluiten van alle risico's die je maar kunt bedenken. Opdrachten van deze omvang worden tegenwoordig gevat in zwaar opgetuigde aanbestedingen waarin enorme eisen gesteld worden aan het team, de bureauomzet en vooral; het gebouwd werk. En dat is begrijpelijk, een brug van 165 miljoen, daar wil je de beste mensen op hebben.

Aan de andere kant kun je stellen dat de jonge Ben het er niet slecht vanaf gebracht heeft. De brug was direct het belangrijkste icoon van Rotterdam; hij trekt jaarlijks duizenden toeristen en is voor elke Rotterdammer elke dag weer een plezier om eroverheen te rijden. Ik spreek uit ervaring. Mogelijk zijn de kosten wat hoog uitgevallen maar dat is niks bijzonders. Architecten als Ben van Berkel plukken nog dagelijks de vruchten van het lef dat er in de jaren '80 en '90 was en de vruchtbare bodem die er gelegd werd voor deze generatie (Winy Maas, KCAP, Mecanoo, OMA etc) om op te bloeien- en om fouten te kunnen maken. Het heeft ertoe geleid dat de Nederlandse ontwerpers over de hele wereld bekend zijn. Maar deze vruchtbare bodem is verdwenen. Het is niet meer mogelijk om architect te worden van bijvoorbeeld een schoolgebouw, zonder al meerdere scholen gebouwd te hebben. Het gevolg van deze aanbestedingscultuur is dat de meeste overheidsopdrachten naar steeds dezelfde architectenbureaus gaan. Rotterdam maakt als één van de weinige steden soms gebruik van de iets toegankelijker open oproep, voor kleine overheidsopdrachten, maar ook hier winnen toch bijna altijd de ervaren bureaus de competitie. Dat kan toch niet de bedoeling zijn; Nederland is toch trots op en wil toch blijven investeren in de toekomst van de architectuur?

Hierbij roep ik u op om in Rotterdam het lef uit de jaren '80 en '90 te tonen en te investeren in talenten. Rotterdam is wat dat betreft stoer genoeg, zij laat zich daar in ieder geval graag op voor staan. Schrijf bijvoorbeeld vijf keer per jaar een prijsvraag uit voor overheidswerken waar iedereen op mag inschrijven. Selecteer op potentie, visie, talent, in plaats van op ervaring. Ervaring kun je eromheen organiseren. Een stad als Rotterdam heeft het nodig, opdat de toekomstige generatie weer nieuwe waarheden, mooi en minder mooi, kan maken om in te leven.

BureauVanEig

de Fabriek van Delfshaven – Mathenesserdijk 412B – 3026GV Rotterdam
www.bureauvaneig.nl

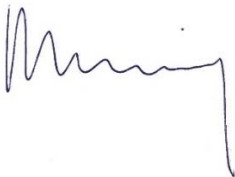
2. Traditie

De dichter Adonis zegt: "mijn vaderland is de taal", weer zo'n mooie uitspraak. Gebouwen zijn de taal van de stad. Zij vormen het decor van het dagelijkse leven en het collectieve geheugen. Elk nieuwe gebouw voegt een waarheid toe aan de stad. De Erasmusbrug toont hoezeer een bouwwerk het gezicht van een stad kan veranderen. Maar nieuwe bouwwerken kunnen niet zonder het bestaande weefsel waarin ze terecht komen. In Rotterdam is dit stedelijk weefsel kapot gemaakt in 1940. Het kapotte Rotterdam is hersteld, soms grof en lomp, soms zorgvuldig, soms modern, soms traditioneel. Het maakt niet uit, ik vraag u: koester dit verleden.

De binnenstad staat vol met grote brute gebouwen uit de jaren '50 en '60 (fig1). Dat is kenmerkend aan Rotterdam en het is bijzonder; geen enkele stad heeft dit. Rotterdam sloopt graag om weer nieuw, beter en hoger te bouwen. Het is vaak niet beter. We hebben de gebouwen uit het verleden nodig, ze geven ons houvast. Er zijn nu plannen voor sloop- en nieuwbouw van het Schiekadeblok gebied. Maar dit gebied met zijn wederopbouwgebouwen (waaronder een prachtige Maaskant) heeft heel veel karakter dat juist goed ingezet kan worden bij de ontwikkeling. Met de nieuwbouw op, naast en tussen de bestaande structuur ontstaat er een verrijking van dit deel van de stad. En dat geldt ook voor de binnenstad. Deze is uniek met al die platte daken; er kan een tweede wereld op gerealiseerd worden. Van de Lumière locatie bij de Lijnbaan (fig2) kan een plek gemaakt worden met woningen op en naast de bestaande Maaskantflat, met op het dak van de voormalige Bajaclub een fijn parkje en in de naastliggende parkeergarage, die vaak leegstaat, kan geparkeerd worden. Op de Lijnbaan zelf komt een fijne groene weide, zodat het uitzicht vanuit de omliggende woningen prettig is. Daarmee ontstaat een plan dat zoveel meer te bieden heeft dan een sloop-nieuwbouw model.

Maar ook dit vergt lef. Bouwen in de binnenstad is lastig; er is weinig ruimte en met al die bestaande panden zijn er veel risico's die van te voren niet allemaal te voorspellen zijn. Stimuleer daarom deze initiatieven en zorg dat ze verder komen. Wordt geen burgemeester van sloop-nieuwbouwplannen maar wordt burgemeester van de wederopbouwverdichting.

Koester de gebouwde brute Rotterdamse waarheden uit de jaren '50 en stimuleer talent met overheidsopdrachten voor de nieuw te bouwen waarheden van de toekomst.

Met hartelijke groet, Marjolein van Eig
Rotterdam, 20 december 2017

BureauVanEig

de Fabriek van Delfshaven – Mathenesserdijk 412B – 3026GV Rotterdam
www.bureauvaneig.nl

fig (2) Stimuleer de nieuw te bouwen waarheden van de toekomst

fig (1) Koester de gebouwde brute waarheden uit het verleden

BureauVanEig

de Fabriek van Delfshaven – Mathenesserdijk 412B – 3026GV Rotterdam
www.bureauvaneig.nl

Ontmoeting met gigantische wilg in de Spoortuin. De boom is op zichzelf al een heel ecosysteem en een geliefd klimobject.

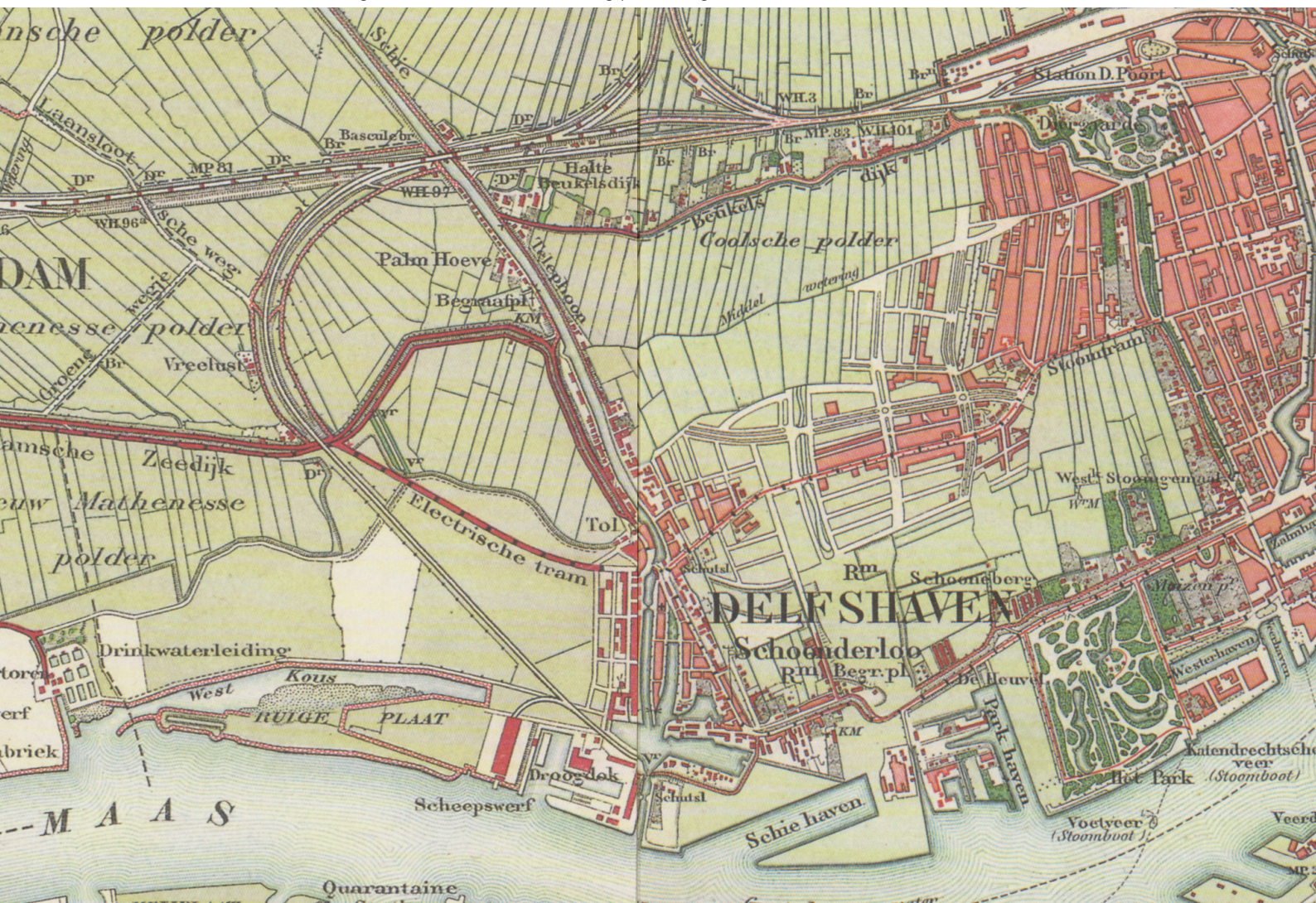

De Groene Connectie op historische spoorlijnen van Delfshaven. Met de klok mee: Dakpark, Viaduct over de Horwathweg, Spangense Bocht, Oude spoordijk in het Essenburgpark. In het midden: Het rangeerterrein tussen de Hudsonstraat en de Vierhavenstraat in 1928. (foto SAR)

Topografische kaart van Rotterdam uit 1901. De Havenspoorlijn kadert het gebied in dat later Spangen, Bospolder en Tussendijken wordt. De stad ontstaat hier vanaf 1912 als de gemeente Rotterdam de uitbreidingsplannen begint uit te voeren.

Botaniseren langs het spoor in het Essenburgpark met buurtbewoners en bureau Stadsnatuur. De vos en de houtsnip laten zich ook zien maar niet vangen.

De Spoortuin op voormalig NS-grond geeft plek aan verschillende praktijken, van gedeelde moestuin tot hangplek voor jongeren. De deal is dat iedereen meehelpt, al is het maar met opruimen.

10 December 2017

Dear Mayor Aboutaleb,

When we talk to peers who recently moved to Rotterdam, they all seem to describe the city more or less the same; city-ish. We like this description of a city that is not quite a city like other well-known metropolises (even though it really wishes to become “the Berlin of the Netherlands” or “the Manhattan on the Maas”). It's this quality that is in fact giving Rotterdam it's charm. A city with ambitious skyscrapers yet still maintains a human scale, a center where you can still see some social housing blocks and above all where everyone is still visible.

But this letter is not a summary of all things we like about Rotterdam. In those same conversations we lament the increased difficulty to find a home in this proudly diverse city. A university degree is no longer a guarantee to a career, which in turn makes it less likely that one will be able to afford a home within the city. Many of us have to continue living as if we're still students, renting homes with multiple flatmates. Life is perpetually on hold and adulthood and independence forever out of our reach.

If young people, who have everything going for them, have to struggle to find a decent roof over their heads, one can only imagine how the working class must feel. While the city's marketing department is running over time to promote the city to a mobile and professional community from outside Rotterdam, the middle class is being pushed out towards the margins.

Undoubtedly, these are concerns you are made aware of day in and day out. We imagine it has become white noise, something that is part of the background and thus easily ignored. Our letter might not stand out on its own, but hopefully our voices will resonate with others. We hope you will listen.

Sara Friech & Daphne Bakker
Fellows of Het Nieuwe Instituut

Rotterdam, 18 December 2017

Dear Mr Mayor,

By getting our city into the Lonely Planet, Rough Guide and the New York Times lists of Places to Be, you presented Rotterdam on the international cultural map, this is a considerable achievement for which we owe you great gratitude.

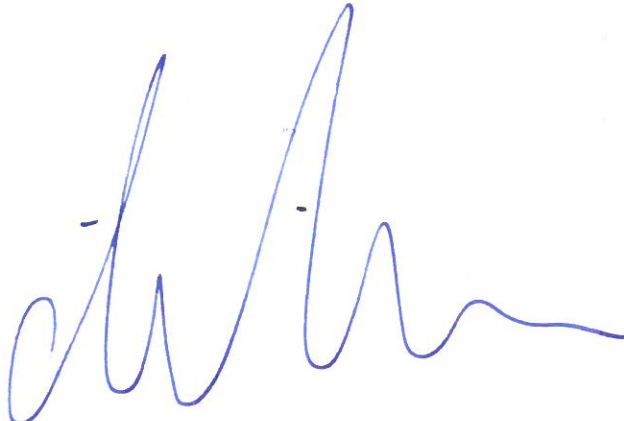
Rotterdam is celebrated by the guides in 2015 and 2016 as a typical second city, a worthwhile detour for our architecture, art & design, flourishing food scene, nightlife and designer digs. All achievements we can genuinely be proud of, as they sprout from the very soil that defines the city. But do we know why this city generates these flourishing scenes? Do we know what it is that really defines this place, what composes this fertile ground? And if not, how do we know Rotterdam will hold its current valuable position on these lists?

Mr Mayor, maybe you recognise the feeling one tends to get when flying home from any big (second) city, looking down over Rotterdam: an overwhelming tender and protective feeling for this small city, that looks from your window seat so well shaped, organised and harmless. Positioned for the eye of the world to see, our beloved city can hardly keep up with the term city in the first place, as we have only 639.587 inhabitants. Compare the number of inhabitants with other second city's like Barcelona 1,7 million, Chicago 2,7 million, Sydney 5 million and we are just a tiny spot on the map. Let's look at the GDP in billions of US dollars: Barcelona 177, Chicago 574, Sydney 213 and Rotterdam, only 46. So, if we ask the question: "Why has Rotterdam become such a fashionable destination?"; one might conclude with this quick scan, that size certainly does not matter. Or does it, but in reverse?

What if we look at Rotterdam as a miniature big city? An economic, social and cultural multisector city, though. We have a harbour, industries, an airport, a university, a strong trade-, service- and public sector and a lively cultural sector including sports. All represented by white collars, blue collars, intellectuals and artists from 174 nationalities with or without defined religions. This melting pot of people generated, in the most difficult years of crisis, the creativity that is so highly valued by international magazines. Sadly, now the building business is booming again and real estate prices are rising, there is a risk the room for experiments will fade and there will be no place left for young people and their creativity.

An interesting city needs young people. Without them we will lose our ability to adapt and embrace new developments and we will not keep up our proudly won status of Place to Be. We citizens can be thankful you have always been a unifier of people and supporter of both public known and hidden, but no less of the successful experimental projects that made this city. That is why if I plead we keep seeking for affordable housing in our inner city, I hope I'll find your ears to listen. We can build or reuse and refurbish empty retail or office buildings to keep the interaction and experimentation going. If we succeed to interest young people with various backgrounds to participate in these projects, where they can live and work and if we make room for them to settle, we will have an interesting and creative city, also in the future.

Dikkie Scipio

Mechthild Stuhlmacher, Volmarijnstraat 123, 3021 XM Rotterdam
ms@kortekniestuhlmacher.nl m.: +31 6 484 210 29

ook namens

Korteknie Stuhlmacher Architecten Postbus 25012 NL 3001 HA Rotterdam
www.kortekniestuhlmacher.nl t.: +31 10 425 9441 m.: +31 6 484 210 29

Betreft: iedereen verdient goede architectuur, ook in Rotterdam!

geachte burgemeester, geachte heer Aboutaleb,

Rotterdam heeft een beter, ambitieuzer, inhoudelijker architectuurbeleid nodig. Ondanks verschillende initiatieven en de recente 'branding' van Rotterdam als architectuurstad is het huidige beleid vooral op een kortstondig effect en te weinig op kwaliteit gericht. Dat betekent dat er scholen, sportvoorzieningen, woningen, zorgvoorzieningen etc. etc. worden gebouwd die minder goed zijn dan binnen hetzelfde budget en dezelfde randvoorwaarden mogelijk zou zijn geweest. En dat er met minder aandacht, talent, poëzie, empathisch vermogen, begrip voor plek, cultuur en geschiedenis en inhoudelijke ambitie aan is gewerkt dan er met andere architecten en/of een andere inhoudelijke begeleiding mogelijk was geweest.

In dat opzicht laat Rotterdam veel kansen liggen, benut het talent van haar architecten onvoldoende en stelt te weinig eisen aan de keuze voor en het werk van architecten. Dat begint bij onbegeleide, ambitie- en inhoudsloze aanbestedingen en architectenselecties. Ik maak me er zorgen over, het frustriert en ergert me. Ik schrijf dit uit het diepst van mijn hart: als architect ben ik bijna twintig jaar werkzaam in deze stad, en als lid van de Welstandscommissie heb ik me zes jaar lang ingezet voor de kwaliteit van de architectuur in deze stad. Met kwaliteit bedoel ik meer dan alleen mooie gevels, een spectaculaire stationshal, markthallen of depot-tempels. Kwaliteit is nodig bij elke school, elk woningbouwproject, elke tramhalte. En daar schiet Rotterdam helaas op veel vlakken (veel) te kort.

Gisteren is weer de jaarlijkse architectuurprijs uitgereikt. Een feestelijke gebeurtenis met een terechte winnaar en enkele zeer verdienstelijke, kwaliteitsvolle projecten op de shortlist. De architectuuroogst van dit jaar wordt gekenmerkt door het uitzonderlijk bescheiden karakter van de ingediende projecten. Wat op alarmerende manier opvalt is het feit dat geen één van de projecten op de shortlist door of in samenwerking met de gemeente tot stand is gekomen. Ze zijn allemaal te danken aan particulier initiatief, en vaak dus niet *dankzij* de gemeente maar *ondanks* de gemeente gerealiseerd.

Ik vind het fantastisch dat deze stad kennelijk een vruchtbare voedingsbodem is voor goede particuliere projecten. Tegelijkertijd betreur ik het enorm dat de projecten voor openbare gebouwen zoals scholen of woningbouwprojecten voor corporaties maar uiterst zelden het

kwaliteitsniveau halen wat voor dergelijke projecten mogelijk zou zijn. Dit jaar is dit gemis bijzonder extreem. Maar ook in de afgelopen jaren zag ik als lid van de welstandscommissie (veel te) vaak projecten langskomen waarvan ik de architectenselectie onbegrijpelijk en de kwaliteit van de voorgestelde architectuur onvoldoende vond. Helaas is het echter op het moment dat een project in de welstandscommissie wordt gepresenteerd te laat om er nog iets fundamenteels aan te veranderen.

De reden voor het gebrek aan kwaliteit bij openbare gebouwen zie ik een té voorzichtig en té 'marktvriendelijk' architectuurbeleid, en het feit dat de gemeente zich inhoudelijk té afzijdig houdt van openbare aanbestedingen. Het reeds lang bepleitte protocol voor architectenselecties is weliswaar aangenomen maar wordt alleen voor enkele marginale projecten angewend; de kwaliteit van belangrijke nieuwbouw- en transformatieprojecten voor scholen wordt al te graag overgelaten aan de dynamiek van aanbestedingsprocedures waarbij kwaliteit nagenoeg nooit een criterium is. De welstandscommissie is een weliswaar een waardevol instrument maar heeft onvoldoende invloed om projecten al in de beginfase, en al vóór de architectenselecties kwalitatief te begeleiden.

Er zijn steden waar een ander beleid interessante vruchten afwerpt. Antwerpen beschikt sinds enkele jaren over een indrukwekkend architectuurklimaat waarvan de stad als geheel met al haar bewoners profiteert. Het voorbeeldige architectuurbeleid is er te danken aan de inzet van de voormalige (sociaaldemokratische!) burgemeester en een stadsbouwmeester en diens opvolgers. In Antwerpen worden voor alle belangrijke projecten inhoudelijk goed voorbereide architectuurprijsvragen georganiseerd. De stad beschikt over inhoudelijk sterk bezette beoordelingscommissies, stelt een architectenwedstrijdpool samen en heeft een stadsbouwmeester. Het kwaliteitsverschil tussen Rotterdamse aanbestedingen voor openbare projecten zoals scholen en soortgelijke procedures in Antwerpen is enorm. In beide steden voldoet men aan Europese regels, maar alleen in Antwerpen worden architecten en opdrachtgevers werkelijk gestimuleerd om zelfs bij de meest bescheidene opdrachten de kwaliteitslat hoog te leggen. De stad als geheel met haar vele scholen, creches, woningen, en zorginstellingen wordt er beter van. Inmiddels is 15 jaar actief kwalitatief architectuurbeleid overal in de stad voelbaar.

Rotterdam verdient een ambitieus architectuurbeleid dat de prestaties van een stad als Antwerpen minimaal evenaart. U als burgemeester heeft de mogelijkheid de opzet van een dergelijk beleid te stimuleren en te faciliteren. Ideeën zijn er genoeg, bekwame architecten eveneens. Laten we alsjeblieft eindelijk stappen zetten om Rotterdam van een oppervlakkige architectuurstad die het moet hebben van enkele glimmende iconen tot een échte architectuurstad te maken. Veel van mijn collega's en ik geloven er namelijk in dat goede architectuur thuishoort in het dagelijks leven van elke stadsbewoner en bijdraagt aan de levenskwaliteit in een stad.

We zetten ons vanuit onze kant er graag verder voor in en stellen een gesprek met u hierover zeer op prijs.

Met vriendelijke groet, Mechthild Stuhlmacher

Dear Mr. Aboutaleb,

We are two architects, partners in office and at home, and residents of Rotterdam for a decade. Writing this letter has taken us 30 years back, when Merve was a child, and she and her grandfather used to type-write letters to the Prime Minister of Turkey, about the things that they were happy about in their country of birth, as well as about the things that they would like to see changed. From those days, she remembers the fun of using a typewriter, of talking / thinking with her grandfather, writing on fundamental issues in those days (such as better playgrounds), and a feeling of pride and responsibility in writing to the PM. Today, we are writing this letter not only from the position of two architects, or soon-to-be Dutch citizen for Merve, and hard-core Rotterdammers; but also, by feeling and thinking that of 30 years ago.

There are many things we could include in this letter, but we would briefly like to focus on two issues here: Housing for the people, and the relationship of the city with the water.

Bring back the squat law at the Municipal level

Regarding the first, housing for the people, our main concern is the rising prices for rental, and the less available affordable housing in general. The reason for us to first be able to live in Rotterdam starting 10 years ago was the affordable rent. As a PhD candidate at Delft University and a working architect, we were able to live in Rotterdam, go to the cinema/theatre twice a month, make it to a concert three-four times a year, and afford a good holiday. Today, this is impossible. In the aftermath of the financial crisis, our designer, architect, and artist friends who had come to Rotterdam for its signature opportunities in those fields, have left. They cannot afford the city anymore. One of the keys to the earlier reality was the Dutch squat law. This was one of the most visionary written and successful legal documents, in its philosophy and its implication to regulate and communicate the use value of a (common) good in the city. We believe the squat law could be brought back on the city/municipal level: firstly, allowing the city to remain available to people from different cultural and economic backgrounds (living); secondly, sustaining the value of the city based on its different use and productive characteristics instead of only short term financial returns (working); thirdly, to permit inexpensive spaces that allow the city to continue to be a centre for innovation and creation into the future.

Water as the Centre for city life

On the second principle, we have been thinking on the water, the city, and its people, for a long time. This city was founded on water (Rotte river), built with the water, and intertwined

with the life of the city. During the 19th century, and after the 2nd World War, the city turned its back on the water. Recently, the city is returning to the water, but now the spaces are predominantly given over to café's, condo's, and consumption. This can be seen along the Maas, the Schie or any of the assorted water systems, their open spaces, and the accompanying built structures throughout the city. These could be spaces for not merely for consumption, but for work, play, and living. To cite a specific example would be the river Rotte, which gave the city its name, is almost invisible today in the city centre. Only if you go far enough towards North, as part of the residential neighbourhoods, is the Rotte living in a certain manner related to consumption, or countryside. The river was partially closed in the centre of the city, first because of germs it was spreading, and later on, with the rubbles of the war-destroyed city. Rotte feels like the graveyard of Rotterdam. We would like to think of ourselves as the citizens of this beautiful city, where the city is part of nature/the river/the water, and the water is part of the city.

Dear Mayor Aboutaleb,

Concluding this letter from both of us, Merve Bedir and Jason Hilgefort, thank you very much for your devotion to our shared city and for taking the time to read our thoughts. We look forward to hearing your response, and ideally a discussion on these issues.

Sincerely yours,

Merve Bedir and Jason Hilgefort
Land+Civilization Compositions

**Lilith Ronner van Hooijdonk
Schiekade 189-408
3013 BR Rotterdam**

Rotterdam, 18 December 2017

Dear Mayor Ahmed Aboutaleb,

We are pleased to contact you concerning this pressing matter. Since your acceptance of the office in 2009, Coolsingel 40 is your house. And we believe that this house needs a new front door.

The legitimacy of our democracy is in decline. Over the past fifteen years, trust by EU inhabitants in their national political institutes has lowered to 25%¹. This lack of trust results in a highly polarized political field, also present in the Rotterdam City Council². In contrast, the engagement of the public with politics is unequalled nowadays. Thanks to mass media and social media people are well informed. With the local elections at our doorstep, Christmas dinners will be the scene of heated debates between relatives and friends.

You might wonder, what do politics have to do with architecture? By shaping our city, architecture can provide places to live, work and dream. But it goes further than that. Architecture is a cultural artefact and as such communicates the ideals of our society. Take for instance the city hall of Rotterdam, your house. Built in 1920 in its eclectic style, it is a reflection of the turbulent times of the interwar period. Yet, it is also an act of power display with its raised entrance and balcony to address the people.

Logically, if architecture once depicted politics as an esteemed endeavour, it is also able to communicate democracy, and display politics as a matter of the public.

1 by Eurobarometer, official institute of the EU, consulted on 15 December 2017.
2 Elsje Jorritsma, 'Is de uitslag in Rotterdam een voorbode van tumult?', in: NRC, 16 March 2017.

Yours sincerely,

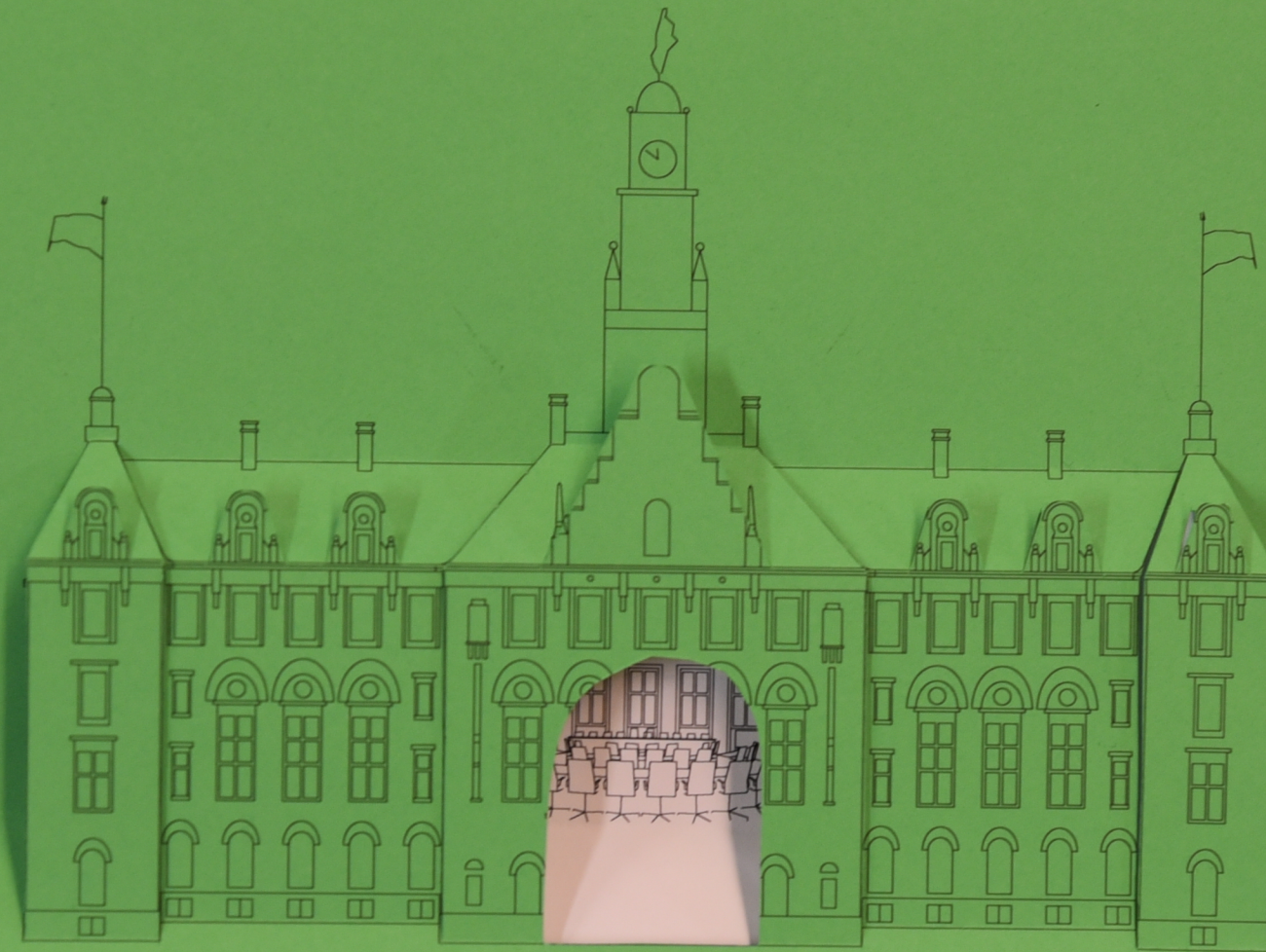
Elsbeth I. Ronner

Lilith Ronner van Hooijdonk
Schiekade 189-408
3013 BR Rotterdam

Rotterdam, 18 December 2017

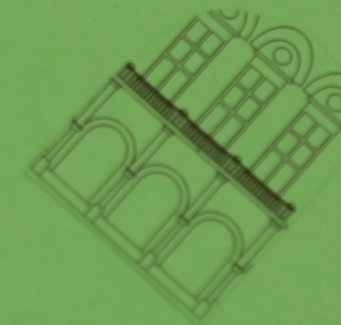
Dear Mayor Ahmed Aboutaleb,

Yours sincerely,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lilith van Assem'.

Lilith van Assem

LOLA Landscape Architects Brief aan de burgemeester

Hoogedelachtbare heer Aboutaleb,

Wij hebben u leren kennen als een betrokken en laagdrempelige burgemeester. Als iemand die voor iedereen en overal in de stad toegankelijk is. Over die toegankelijkheid zouden wij het graag in deze brief willen hebben. Was de hedendaagse stad maar zo toegankelijk en laagdrempelig als u. Zonder hier met feiten te willen strooien, maar dat is in snel tempo aan het veranderen. Wereldsteden als London en Parijs worden onbereikbaar en onbewoonbaar voor wie het niet kan betalen, maar ook Stockholm en Amsterdam zijn steeds exclusiever. Wat gaat Rotterdam doen?

Aan de rand van de dansvloer

Beroepshalve werken wij aan projecten in deze exclusieve steden, en stellen vast dat met stijgende vastgoedwaardes er ook meer geld is voor hoogwaardige openbare ruimte (waarmee de vastgoedwaarde weer stijgt). Dat schuurt. Want de buitenwijken en probleembuurtten staan aan de rand van de dansvloer, en doen niet mee aan het feest. Zo worden de verschillen binnen onze steden steeds groter, voelen mensen zich buitengesloten, tot hun eigen groep en omgeving veroordeeld. Er is een ander perspectief mogelijk, en Rotterdam heeft de kans om met zijn toegankelijkheid en openheid die exclusieve steden te tonen dat inclusiviteit beter is.

Belofte maakt schuld

U heeft er eigenhandig voor gezorgd dat Rotterdam zich uit zijn haren uit het moeras getrokken heeft. Met hulp van alle Rotterdammers natuurlijk. De stad heeft de opeenvolgende crises goed doorstaan, en de vacante plekken in de stad zijn benut door creatieve en vooral ook groene initiatieven – zoals Pluktuin Essenburgsingel of de Voedseltuin in MH3. De vacante plekken in de stad zijn nu zeer in trek voor vastgoedontwikkelingen, en intussen wordt met 'groen' goede sier gemaakt. De verkiezingsbelofte van Leefbaar om een stadspark te maken is in de praktijk een bestaand plein dat wordt vergroend; maar zie ook de discussie over het tijdelijke parkje naast de Markthal, wat eigenlijk een ontwikkellocatie is. Het doet voorkomen dat deze stad de groene ruimte belangrijk vindt, maar nieuwe gebouwen nog net iets belangrijker.

LOLA Landscape Architects Brief aan de burgemeester

Marginal gains – Urban Nature Map Rotterdam

Een stad is natuurlijk ontworpen voor de mens, maar kan veel beter functioneren als de natuur maximaal de ruimte krijgt. Daar zien we eigenlijk de betekenis van LOLA als landschapsarchitect – werken aan de All Inclusive City. Voor de stad Rotterdam heeft LOLA met de Vereniging Deltametropool de Urban Nature Map Rotterdam gemaakt, waar al die kleinere en grotere groene initiatieven imaginair verbonden zijn met ecologische verbindingen langs bermen, sloten en rafelranden in de stad. Om te laten zien dat het ene het andere niet uit hoeft te sluiten, en flora en fauna tot diep in de stad doordringen. De Marginal gains zijn een grote plus als je ze bij elkaar optelt.

All Inclusive Cities

LOLA ontwerpt parken en openbare ruimtes – de ruimte tussen de gebouwen. Gelukkig worden steden en gebouwen steeds meer hybride – niet meer alleen staal, glas en beton – maar levende systemen – met water, aarde, planten, zuurstof en energie. De stad wordt all Inclusive en all-you-can-eat. Inclusieve steden zijn de apenrotsen van de toekomst. Ze voeden de bewoners met frisse lucht, schoon water en vers eten. Het onderscheid tussen gebouwen, infrastructuur en groene ruimte zal vervagen.

Om onze ambitie voor Rotterdam in een typische city marketing slogan te pakken: Rotterdam wordt de eerste all inclusive stad van de wereld – toegankelijk en betaalbaar voor iedereen; voor flora, fauna en Homo sapiens. 'Inclusief iedereen' zou het nieuwe motto moeten zijn voor deze stad, en de openbare ruimte is de proeftuin van deze stelling. Dit verdient natuurlijk concrete uitwerking. Met iedereen feestend op de dansvloer van de stad.

De omgeving van de mens is de medemens – Jules Deelder

Hoogedelachtend,

LOLA landscape architects
2017, Rotterdam

LOLA

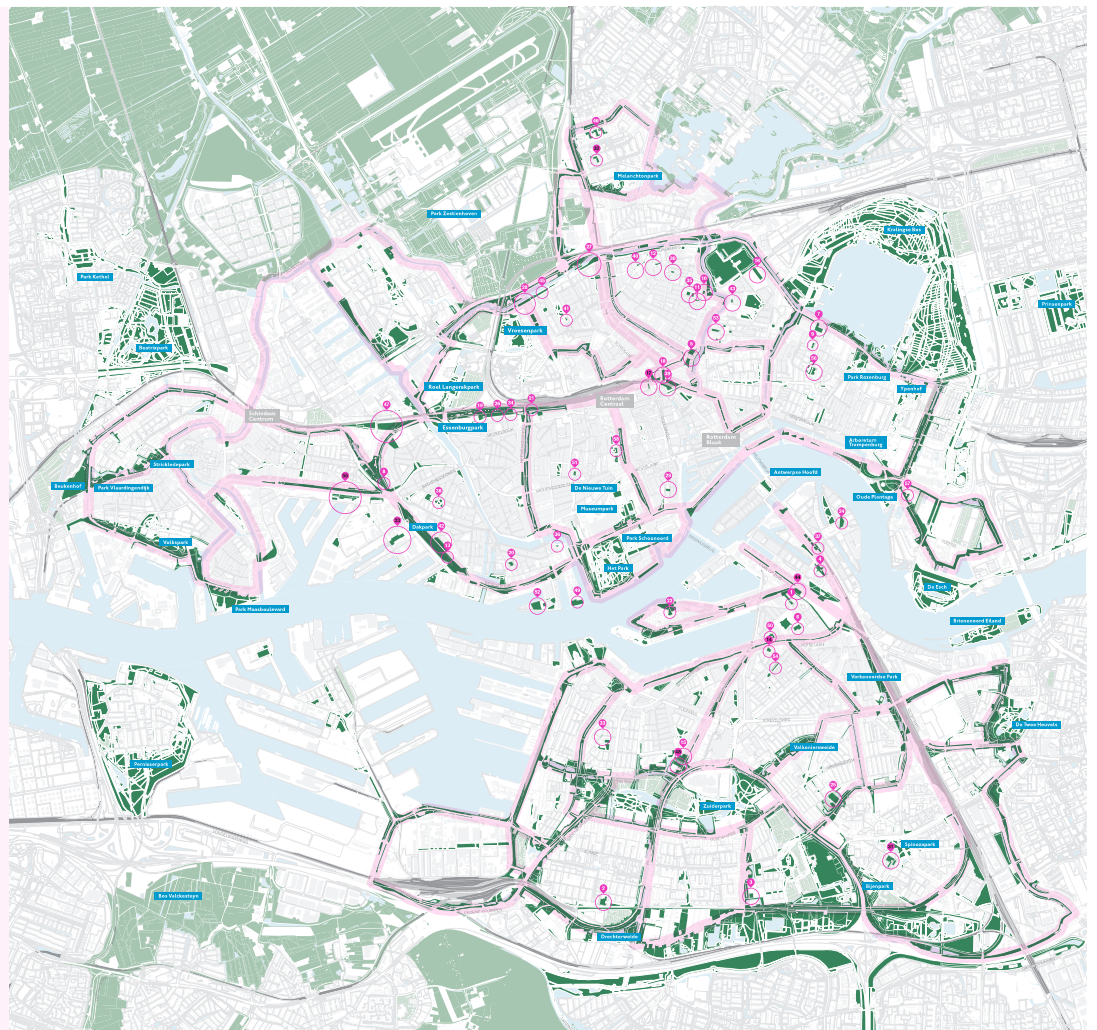
LOLA Landscape Architects
Brief aan de burgermeester

Urban Nature Map Rotterdam

Stadsnatuur Kaart
Rotterdam

- Afrikaanderuin
- Arboretum Pandrecht
- Bewonerstuin de Burgen
- Binnenhavenruin
- Binnenruin Hofdijk
- Botanische Tuin Afrikaanderwijk
- Botanische tuin Kralingen
- Buitenspeelplaats Spangen
- Buurtmoestuin (S) Moas
- Buurtmoestuin Blokkentuin
- Buurtmoestuin Wilgplantsoen
- Buurtuin Bergwegplantsoen
- (Buurtuin) Dakpark
- Buurtuin De Regenboog
- Carnissertuin
- Crooswijkersaand
- Dakakker
- Dakgaard
- De Pluktuin
- De Schut van Schoonderloo
- De Sportuin
- De Tuin van Katendrecht
- De Vuudestuin
- Eco Kinderpark
- Educatieve tuin Essenburgsingel
- Gondelbui
- Gordelwegtuinen
- Habitat tuin
- Hooglandje
- Hotspot Hutsput Lomba
- Hotspot Hutsput Skibroek
- Hugsheide
- Ieders tuin
- Kinderparadijs
- Landgoed van Cool tot Terhove
- Oranjeboomtuin
- Park 1942
- Park Pampusburg
- Pluktuin Liskwartier
- Ploegruin Buitertuin
- Ploegruin de Punt
- Rakakker
- Stadsakkerduin Rotterdamse Plant
- Scheutbos Blijberg
- Stadslandbouw Schiedbroek
- Stadslandbouw Vreelust
- Tennisruin
- Tuin aan de Maas
- Tuin De Arend
- Tuin de Blijwaert
- Tuin op de Pier
- Tuin van Tante Stien
- Tuinen Pitschecht
- Uit je Eigen Stad
- Veedstelsel Kralingen
- Wijkruin de Eek
- Wijkruin Oude Westen

- nieuwe stadsnatuur netwerk
new urban nature network
- buurt / educatieve tuin
community / educational garden
- stadsboerderij / productietuin
urban farm / produce garden
- park
large park
- stedelijk groen
urban green
- groene vingers
green fingers
- volktuinen
 allotment gardens

**Stadsnatuur Kaart
Rotterdam**

Urban Nature Map Rotterdam

Informatie / Information

[illegible]

Urban Nature Map Rotterdam

Stadsnatuur Kaart
Rotterdam

This map gives our 'gritty' city a new 'green' face. Use it to find the wilderness in Rotterdam and experience the beauty it has to offer!

Rotterdam
3 January, 2018

Dear Mayor Aboutaleb,

I was invited to send a letter as part of the project “Letters to the Mayor–Rotterdam.” With my practice *Studio ft.* I often extend invitations to provide a platform for third parties. With this letter my Dutch fellow resident Sami Hammana will briefly address spatial conditions in Rotterdam.

Here, he focuses on one key segregation site. Whereas two years ago the white Erasmusbridge, known as the “Swan”, has celebrated its twentieth anniversary and was built to connect the old vacant harbour area in the South with the City Center, it has been pivotal to the development of what is now known as the “Kop van Zuid”, still, several issues remain unresolved south of the river Nieuwe Maas that need to be addressed— if Rotterdam’s legislature wishes to give attention to the architectural element of the bridge, and to ensure that it remains to be a connector and not an exclusionary design tool of division and segregation both on socio-economic and spatial level. The built environment as well as the socio-economic background, race, gender and class function as a form of regulation. The built environment constrains the behavior of those who interact with it, it makes it as the other features mentioned earlier difficult for certain individuals to access certain places or positions as Sami Hammana will outline in the paragraphs below:

It is a statistical fact that neighborhoods in the South of Rotterdam are inhabited by citizens with an average lower income than neighborhoods around the city center. For the youth of these neighborhoods, of whom I, Sami Hammana, am personally one, and I am surrounded with plenty of fellows, being born and raised in these neighborhoods amounts to a very particular relationship to money: You go to school to get a job that pays well (e.g. business-person, etc.) This condition of being part of a lower socio-economic status makes acquiring money the prime task of work, instead of this being led by intellectual rigor or creativity. This issue is as well clearly visible in the fact that the South of Rotterdam has little to no cultural institutions that are funded by the government. Cinemas, museums and other cultural companies in the South are mainly profit-oriented, and create thus a stark contrast with other parts of the city.

Our wish is to see more government and municipality funding allocated to the development of a cultural institutional landscape in the South of Rotterdam that isn't mainly profit oriented. It is our opinion that this will positively aid the development of intellectual and creative work as a viable option for socio-economically deprived communities.

Thank you for your attention.

Sincerely,

Füsun Türetken featuring Sami Hammana

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Füsun Türetken featuring Sami Hammana'. The signature is stylized with a large 'F' and a wavy line for the rest of the name.

Rotterdam
3 January, 2018

Dear Mayor Aboutaleb,

I was invited to take part in the project “Letters to the Mayor of Rotterdam.” With my practice *Studio ft.* I often extend invitations to provide a platform for third parties. As a result, over the upcoming days you will receive letters that address a variety of topics by different individuals or groups concerning the urban design of Rotterdam. With this first letter, my Dutch colleague Max Bruinsma and I will briefly address the quality of public space in Rotterdam, not only from our viewpoint as academics, critics or urbanists but foremost as citizens.

We long for public spaces that are more “fluid” than solid, and we wish them to be developed in a way that allows citizens to participate. Instead, urban development increasingly facilitates commercialization in defining the qualities and functional needs of public spaces.

One recent example is the “public space” around the Markthal, which in a rather old-fashioned modernist way reinforces functional separation. The outside market area and lawn on the eastern and northern side of the large building have been designed from the perspective of crowd control and “handhaving” (public safety and law enforcement) with an almost exclusive eye to facilitating commercial activities. And while the *functions* of living, working, traffic, leisure and commerce have been integrated within the Markthal’s architecture, the public space around it hardly reflects this amalgam – it is an empty space to be programmed, not a lively space with a program.

The Markthal could have reflected a more advanced position in the discussion of privatization of public space – a debate of decades – from a more inclusive standpoint. Instead, the building and its surroundings confront us with a marketing vehicle, colorful entertainment architecture placed upon an empty platter.

Our question as citizens, and to you as Mayor, is whether urban planning can work more towards diversity and inclusivity? Can we, in our present and near future, imagine spaces that foster affect, social relations, sensuality – in short: conviviality?

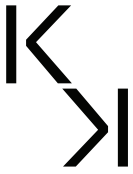
We find these meta-questions of great importance to the quality of public space and of living in the city. At the same time, we conclude that such questions of social inclusivity are increasingly placed outside the realm of influence of politics. Municipal politics tends to define abstract parameters for urban development and leave the detailing to the private entrepreneurs, whose first concern is return on investment. Where does that leave us, citizens, participants in making the city our own, in making it “home”?

We long for a public space that not just reflects *that I'm there*, but that invites us to actively shape *how I am there* – with others, who are intimately involved in the experience as well. We wish that urban design strategies facilitate such concerns that are central to the quality of public space. Urban design needs a sharper focus on sociological aspects of living in the city. Only then can design become a valuable instrument for the citizens of Rotterdam, addressing them not just as consumers or “users” but as active participants in a diverse, enjoyable and affective urban landscape.

Thank you for your attention.

Sincerely,
Füsün Türetken, Max Bruinsma

A handwritten signature in light grey ink, appearing to read 'Füsün'.A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Max Bruinsma'.

kartonkraft

Letters to the Mayor

Rotterdam,
13th November 2017

Dear **Mayor Aboutaleb**,

I would like to take this opportunity to share my reflection on the current dynamics that the city of Rotterdam, its citizens and the creative community are facing and advocate for the role of city authorities must have in it. I write from my personal perspective as an architect, who has Rotterdam's development within a substantial part of my research by design work.

Since moving to Rotterdam twelve years ago I have witnessed first-hand the city's growing ambitions to promote a healthier, more inclusive and attractive urban life. The quality of public space in particular has been upgraded, and building vacancy and its negative impact on liveability is comparatively diminishing, with both sides of the Maas closer than ever. In addition, recent local and international publications have captured and celebrated the manifold new qualities of our city life.

As you might know, a significant part of this success has been carried out by the young local creative community: architects, designers and artists among many others. They have performed as city-makers, recovering neglected areas of the city, when the financial crisis severely disabled market intervention. With its creative entrepreneurial work, Rotterdam has also acquired a new identity in public (international) perception. This new attention will likely be followed -I would argue has already been followed- by a noticeable increase in real estate prices, which historically has had the effect of displacement and spatial segregation of the creative community. In common terms, this threat is gentrification.

It is the usual process in a city, but that does not mean it is the right one. At least, we should ask ourselves if this is what we want for our city.

Being one of the entrepreneurs of said creative industry, I take on financial risks in the hopes of profit, which typically means precariousness and uncertainty. Having access to affordable rent (domestic and professional) has allowed practices like mine to survive. But it seems that this fragile balance is under threat. The places -literal and symbolic- that this community has created for themselves and for the Rotterdam community by extension, will very likely, if there is no control, fade away. It is paradoxical that this might happen in the midst of attending to a planned acceleration in building. However, making more city does not equal city-making.

In this sense, the undergoing process of selling a considerable portion of municipal real estate property is a significant opportunity that should not be understated to guarantee access to affordable housing and work spaces for the creative community and those with low-income. We have the chance to rethink the role of the 'commons', to implement new ways of working, living, and maintaining qualities of inclusiveness, liveability and sustainability in the urban regeneration process. It is here that the genuine agenda of the city and the architects has the potential to truly align.

So please include us in imagining and implementing new strategies for transforming, managing and giving new meanings to these shared resources of the city.

Sincerely,

Marta M Roy Torrecilla
Architect / Director **Kartonkraft**

Rotterdam, 18 december 2017

Geachte mijnheer Aboutaleb,

Met deze brief wil ik het stadsbouwmeesterschap voor Rotterdam bij u bepleiten.

Onze stad Rotterdam heeft sterk aan populariteit gewonnen. Dat blijkt uit de metamorfose die de stad de laatste tien jaren heeft ondergaan. Rotterdam is nu ontegenzeggelijk meer zichtbaar geworden als prikkelende bestemming op de wereldkaart. Deze verworvenheid moet gepaard gegaan zijn met een aanzienlijke en uitgekiende inspanning op het vlak van citymarketing en public relations. Er is dan ook 'materie' voor handen om onze stad te vieren en op de kaart te zetten, denk aan een nieuwe markthal, een nieuw stadskantoor en de nieuwe toren op de kop van zuid. Allen ontworpen door Rotterdamse architecten met een indrukwekkend internationaal profiel. Hiermee is een goed momentum opgebouwd, waarin juist de architectuur van de stad een hoofdrol heeft kunnen spelen in het succes van haar nieuwe elan.

Dit succes voltrekt zich niet enkel in Rotterdam: de aantrekkingskracht van de stad past in een trend die zich aftekent in Europa en hierbuiten. De huidige dynamiek van steden kent sterke veranderingen, en als architect denk ik hier graag over na. We bevinden ons momenteel in de transformatie naar een nieuwe stad: met een gezonder economisch klimaat, een hoger voorzieningenniveau, een toenemende verdichting van het stadsweefsel en bovendien een fijnere woonomgeving.

Rotterdam kent al decennia lang een liberale planningstraditie, neem het wederopbouwplan van Witteveen versus het uitgevoerde stedenbouwkundige plan van van Traa in gedachten. Wat opvalt in deze traditie is dat het economische steeds doorslaggevender is geweest, ten koste van de esthetiek van de stad. Dit heeft een moderne stad gemaakt die efficiënt en lenig is, met een overmaat aan uitbreidingsruimte. Dit heeft niet alleen goed gedaan, immers: jarenlang was Rotterdam ook een onherbergzame stad om vooral uit te vertrekken, een stad waar bezoekers verloren liepen.

Gelukkig wordt met de recente ontwikkelingen aangetoond dat juist het samengaan van economische en culturele belangen een succesvolle factor vormt. De nieuwe projecten ademen de ambitie uit om grootstedelijk en onderscheidend te zijn. Het is goed dat veel mensen zich kunnen identificeren met deze nieuwe bouwwerken. Toch, wat opvalt is dat onze binnenstad vooral een stad blijft van objecten en projecten, met slechts een handvol succesvolle straten. Die zijn goed, maar dat is niet voldoende. Binnen de vakgemeenschap en bij mij, blijft het wringen dat er geen helder plan bestaat voor grote stukken van de stad. Er wordt verdicht, maar het idee van samenhang en balans is nog niet aangebroken – nog niet te ervaren. Er is behoefte aan een geformuleerde ruimtelijke ambitie. Waarin niet alleen de economische, logistieke en sociale belangen van de stad worden bewaakt, maar ook het inrichten van kwalitatieve stedenbouwkundige, architectonische en esthetische condities van onze stad.

Rotterdam verdient ongetwijfeld het predicaat 'architectuurstad'. Echter, willen we dit bestendigen dan moeten we juist dit unieke momentum onderkennen en hier op voortborduren. Dit is het moment om door te pakken, om de huidige koers te bewaken, te koesteren en verder uit te bouwen. Daarom wil ik bij u pleiten voor een stadsbouwmeester. Dit zou een expert van de gebouwde stad moeten zijn. Het architectonisch en stedenbouwkundige geweten van de stad, die scherpe ontwerpen, goed uitgevoerde bouwwerken en een goed opdrachtgeverschap bevordert.

Dit is het moment, de huidige ontwikkelingen zijn immers serieus, we moeten ook onderkennen dat de impact van ruimtelijke beslissingen erg groot en langdurig is. Juist een stadsbouwmeester vormt een kritische adviseur die kan reflecteren op ingrepen op de lange en korte termijn. Want een bestuurder heeft geen tijd om langdurig te focussen op ruimtelijke vraagstukken, noch is hiervoor onderlegd. Bovendien, ontwerpers in gemeentelijke dienst blijken steeds verder in aantal af te nemen. De stadsbouwmeester kan als onafhankelijk persoon optreden, om ruimtelijke vraagstukken te agenderen en om complexe ruimtelijke transformaties te stroomlijnen of om draagvlak te creëren. Zowel grotere als minder grote steden gingen ons voor, ter vergelijking: zelfs een wereldstad als New York heeft een stadsbouwmeester. Kortom, het aanstellen van een stadsbouwmeester zou een onderkenning zijn van de architectonische en stedenbouwkundige ambities van onze stad.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'J' followed by a series of loops and a horizontal line extending to the right.

Job Floris

Architect

Directeur Monadnock architecten

Hoofd Architectuur van de Rotterdamse Academie van Bouwkunst

Mayor Ahmed Aboutaleb
Stadhuis
Coolingsingel 40
3011 AD, Rotterdam

December 23, 2117
Rotterdam

Dear Mayor Aboutaleb,

The year is 2117, the world has been successful in committing and implementing action to combat climate change. Rotterdam continues to prosper as a fantastic place to live, work and visit.

Rotterdam was historically known as a pilot city of climate initiatives, an early adopter of climate measures, carbon harvesting, new fuels, and the first pollution-free city in Europe.

Today the city core is denser than it has ever been. More people live in the center than in the entire city only a century ago. The residential densification strategy became an affluent reality. But what is missing is access to high quality open space in the city core; there is just not enough. At this point, there is no way to amend the course of action. The city has become completely built up at street level, and as the land and real-estate prices have soared, no development incentive can correct this lack of public space. Ironical for a city that once struggled with its abundance.

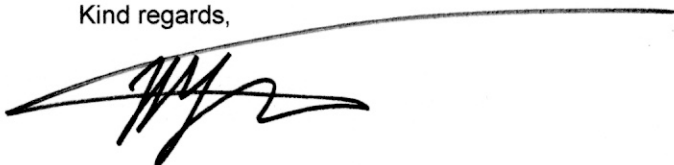
The leftover grassy, shaded and often surprising patches of open space, which at one point punctured the city core, and were taken for granted, have all disappeared, filled up by new construction. The design strategy for public space and playgrounds has for many decades been extremely formal, dominated by hard surfaces, benches, designer bins and lines of trees. These urban squares and sidewalks have over time merged with the stony facades of the buildings, offering little relief. The Museum Square, and the Euromast Pond Residences are reminders of the open space innovations that once had the potential to develop across the city.

In absolute numbers Rotterdam is still green, but the city's dense working and living core is far removed from this diverse, lush, open and fresh infrastructure, concentrated along the outer edge of the metropolitan area, where it meets the suburbs of The Hague, Utrecht and Amsterdam. The city is again faced with a challenge of how to keep and attract residents, now due to lack of outdoor space for recreation, relaxation, and play.

We often wonder what if new building developments had been guided to coordinate and contribute towards realization of a strategy for sportsgrounds, pocket parks, and gardens in the 2010s, the period that gave the city some of its most dynamic and iconic architecture and hugely successful city image. What if some of the plots designated for development had been renegotiated towards open space, what if not all sidewalk were consumed by cafe and restaurant terraces, what if the creation of a central park had really been pursued during your time?

Good luck in the future and the best wishes for the New Year!

Kind regards,

A stylized, handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Janna Bystrykh

Barbara Luns
Delfshaven
Rotterdam
e: barbaraluns@yahoo.com

Rotterdam, 10 december 2017

Geachte heer Aboutaleb,

De wereld is volop in beweging. Onze huidige systemen staan onder druk. In die context van verandering probeert ook Rotterdam zich veerkrachtig op te stellen. In zijn column in de New York Times benoemt Thomas Friedman die context als 3 gelijktijdige klimaatveranderingenⁱ. Allereerst de verandering van het klimaat in geologische zin, die we niet meer 'later' kunnen maar 'nu' moeten aanpakken; Als tweede het klimaat van mondialisering, waarmee we gaan van een onderling verbonden naar een onderling afhankelijke wereld. Economische afhankelijkheid die onze politieke zelfstandigheid ondergraaft. Tot slot noemt hij de verandering in het klimaat van technologie – de overgangsfase van een diensteneconomie naar een digitale economieⁱⁱ. Grote veranderingen die ook op straat, in het gebruik en op de inrichting van Rotterdam zijn weerslag zullen hebben.

Deze grote opgaven zijn vervlochten en onderling verbonden, terwijl het (bestuurlijke) systeem dat de oplossing moet bieden, is opgedeeld en uit elkaar getrokken in organisaties en afdelingen die er allemaal iets mee moeten. Die verkokering, zoals dat wordt genoemd, maakt het zoeken naar oplossingen ongelooflijk complex. Op lokale schaal wordt al een poging gedaan de organisatie hierop in te laten spelen. Maar op nationaal en regionaal niveau blijf je tegen dezelfde verkokering aanlopen.

De verkokering vindt niet alleen op bestuurlijk niveau plaats. De complexiteit van de huidige samenleving betekent dat we een arbeidsmarkt hebben waar gevraagd wordt om specialistische vaardigheden. De keerzijde hiervan is een gebrek aan mensen die in staat zijn om al deze micro kennis terug te koppelen aan het macro verhaal. Een groot verhaal dat zich verhoudt tot de uitdagingen die ons te wachten staan. Hiervoor heb je generalisten nodig; politici, filosofen, journalisten, cabaretiers, ontwerpers én architecten.

Burgemeester, mijn oproep aan u is om architecten en ontwerpers in te zetten om na te denken over deze opgaven. Ontwerpers zijn goed in staat verschillende disciplines te verstaan en vanuit verschillende talen een beeldtaal te creëren die voor iedereen leesbaar is. Ze houden van de puzzel die het aaneenleggen van verschillende vakgebieden is, van het zoeken naar gelijkstemmigheid tussen mensen die van nature anders gestemd zijn. Want het betrekken van vele disciplines, het horen van de vele stemmen die mee willen praten, dat samenbrengen is het vak van de architect. En dat is nu precies wat al die opgaven vragen.

Daarmee is dit gelijktijdig een oproep aan architecten om zich te engageren met de stad waarin ze wonen. Niet alleen te focussen op het ontwerp als object maar juist op het ontwerpen van het proces. Niet alleen engagement te tonen binnen een project, maar een langduriger en diepgravender betrokkenheid te ontwikkelen met de plek waar je woont en waar je ook op de lange termijn aan verbonden bent. Zoals de opgaven waar Rotterdam voor staat: Wat is de nieuwe ruimtelijke betekenis van de haven voor de stad wanneer de overstap gemaakt wordt van fossiele brandstoffen naar groene energie? Laten we het centrum van de stad vol bouwen in opdracht van ontwikkelaars of kan het ook anders? Wat is de betekenis van ons werkterrein, de publieke ruimte, wanneer deze zich meer en meer moet verhouden tot de publieke ruimte op internet die verpakt is in digitale bubbels?

Als politicus bent ook u een generalist, laat u helpen door al die generalisten die getraind zijn in het formuleren en verbeelden van grote verhalen.

U bent burgemeester van een stad vol architecten, gebruik die potentie!

Met vriendelijke groet,

Barbara Luns

ⁱ Friedman T. (2017, 5 december) Levensgevaarlijk, deze bestuurder zonder benul. *De Volkskrant*

ⁱⁱ Noort W. van (2016, 19 augustus) Interview met Dirk Helbing 'We bouwen aan een dictatuur van data'. *NRC*

Rotterdam, 18 december 2017

Geachte heer Aboutaleb, beste burgemeester,

Kaal, winderig, arm en crimineel, dat kwam in me op als ik vroeger aan Rotterdam dacht. Maar hoe anders is mijn blik nu! Dorpse rust en tegelijkertijd een wereldstad, open mensen waar je makkelijk een gesprek mee kan aanknopen en bijzondere plekken in een stad vol contrasten. Rotterdam is inmiddels al 10 jaar mijn thuis, iets dat ik als meisje uit Limburg niet had kunnen voorspellen. Er is zoveel te zeggen over deze mooie stad en tegelijkertijd is er nog genoeg te doen. Het is een eer om u via deze brief enkele suggesties te mogen doen.

Het afgelopen jaar heb ik als projectleider bij Posad Spatial Strategies meegewerkt aan de nieuwe omgevingsvisie voor de gemeente Rotterdam. Er komen veel opgaven op de stad af, die allemaal een plek moeten vinden. Rotterdam heeft de ambitie om die ruimteclaims op een compacte, circulaire, productieve, inclusieve en gezonde manier een plek te geven. Dat vraagt om bestuurlijke inventiviteit, waarbij niet of/of wordt gedacht, maar juist en/en. Geen makkelijk proces en niet alles zal lukken. Er is lef nodig om keuzes te maken en om achter de boodschap te blijven staan.

Als ruimtelijk ontwerper onderschrijf ik de boodschap van alle perspectieven, maar er is een bepaald onderdeel dat me aan het hart gaat en verwerkt zit in het perspectief van de inclusieve en productieve stad. Rotterdam is populair en iedereen is welkom, maar helaas hebben niet alle inwoners gelijke kansen. Met name de mensen op Zuid hebben in beperkte mate toegang tot werk, voorzieningen en onderwijs. Enkele jaren geleden heb ik me tijdens mijn afstuderen aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst verdiept in het gebied. Ik ben nogal voortvarend aan de slag gegaan door niet alleen een schoolgebouw, maar ook een schoolsysteem en omringende buurtvoorzieningen te ontwerpen. Als architect, schooldirecteur en gemeenteambtenaar bekeek ik de opgave van een nieuwe middelbare school. Het leverde een spannend ontwerp op waar het stedelijke- en het schoolleven met elkaar vermengen, de school op straat lag en de straat de school in kwam. Daarnaast leverde deze werkwijze mij het inzicht op welke rol scholen kunnen spelen in de wijk.

Een school is een thuis voor opgroeiende tieners, maar stimuleert ook het voorzieningenniveau van een wijk. Zo ontstaat er draagvlak voor een bibliotheek, een lunchroom, sportvoorzieningen, ateliers, een theater. Functies die vaak in (naoorlogse) wijken ontbreken of onder druk staan. Hier ligt voor de gemeente een grote kans om een en/en oplossing te realiseren, die de omgevingsvisie promoot. Een compacte of circulaire stad is te realiseren met ruimtelijk ontwerp en beleid. Maar een productieve, inclusieve en gezonde stad bestaat alleen als de mensen die erin wonen kunnen leren en werken, betrokken en gezond zijn.

Hartelijke groet,

Froukje van de Klundert
Architect, projectleider - Posad Spatial Strategies

A handwritten signature in dark ink, consisting of a stylized, flowing script that appears to be 'Froukje van de Klundert'.

Rotterdam, 7 december 2017

Geachte Burgemeester Aboutaleb, beste Ahmed,

Graag ga ik in op het verzoek van het Nieuwe Instituut en schrijf ik je een brief.

Mijn naam is Riek Bakker, ik ben in 1986 naar Rotterdam gekomen. Dat deed ik op verzoek van de stad, om mij in te zetten voor de ontwikkeling van Rotterdam. Men wilde graag dat ik directeur van de dienst Stadsontwikkeling zou worden. Natuurlijk heb ik niet lang gearzeld en ben ik rond mijn 40ste mijn carrière in Rotterdam begonnen.

Ik was nog een broekie, maar wel enthousiast en dapper. Om nu te zeggen dat ik door de wol geverfd was gaat te ver. Ik was opgeleid als tuin- en landschapsarchitect, een beroep dat in die jaren laag in de pikorde stond ten opzichte van de disciplines architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening. In die tijd had de dienst Stadsontwikkeling veel aanzien. Het was dan ook opmerkelijk dat ik in deze functie werd benoemd.

Ik ben tien jaar directeur Stadsontwikkeling geweest. De resultaten van dat werk ken je en is in de stad te zien. Onlangs heb ik de van Beuningen lezing mogen uitspreken. Bij het schrijven daarvan heb ik me nog eens goed gerealiseerd dat het een enorme kans was die ik kreeg. Daarmee wil ik tevens aangeven dat de stad deze keuze willens en wetens nam.

Ik pakte de zaken onorthodox aan, gebruikte de integrerende kracht die landschap architecten goed geleerd is, met respect voor bestaande waarden en de implementatie daarvan in de nieuwe plannen. Ik besepte dat ik sterk moest inzetten op het bedenken van de juiste processen als onderdeel van de te ontwikkelen plannen. Ook zette ik in op participatie met burgers en andere belanghebbenden

Op de een of andere manier was ik de juiste persoon, op het juiste moment en paste ik goed in de transitie die moest plaats vinden van de stadsvernieuwing / volkshuisvesting naar het "Nieuwe Rotterdam", een beweging die sociaal, ruimtelijke economisch en regionale vernieuwing in gang zette.

Ik was en ben niet iemand van de bekende 13 in een dozijn. Nee helemaal niet zelfs. Hoewel de headhunter mij aan de selectie commissie had gepresenteerd, was ik niet geheel en al volgens het gangbare protocol, staat in mijn file. Hij vond mij er niet erg representatief uitzien. Tegelijkertijd moest ik door de dienstdoende bedrijfsarts gekeurd worden. Hij prikte met zijn vinger in mijn buik en vertelde dat hij me niet ging aannemen, 'te dik' was zijn oordeel.

Toch is het allemaal op zijn pootjes terecht gekomen. Simpelweg omdat er veel aan de stad te sleutelen viel. Als er crisis is zijn veranderingen noodzakelijk. We konden het ons niet veroorloven om niet met doorzettingsvermogen, enthousiasme, visie en lef aan de slag te gaan. We deden allerlei uitvindingen en bovenal gingen we met de bewoners en ondernemers aan de slag.

Het gaat dus om nieuwe en andere disciplines, nieuwe mensen in nieuwe rondes voor de ontwikkeling en verbetering van de stad

Nu ben ik onlangs een jonge , uitstekend opgeleide vakgenoot tegen gekomen. Ana Puhac is haar naam. Wees gerust ze komt door de keuring van de bedrijfsarts heen, daar kan het hem niet in zitten. Ze spreekt Engels en is in Kroatië geboren. De toekomst is daar bepaald niet rooskleurig, in haar vak moet je er gewoon niet zijn. Er moet dus iets verzonnen worden.

Haar grootvader heeft zijn huis verkocht en haar het opgebrachte geld gegeven . Zij werd de wijde wereld ingestuurd om zich in een vak te bekwamen. Dat heeft ze gedaan, ze is internationaal opgeleid aan het College of the Atlantic I USA en aan University College I The Bartlett Development Unit I London. Ze is een Topper .

Mijn vak is het hare geworden en ze voegt er weer nieuwe, relevante aspecten aan toe. Ze verbindt politiek sociale problemen met mogelijke oplossingen. In haar opleiding heeft ze geleerd dat het niet alleen om fysieke vormen van de stad kan gaan, maar ook om integratie van formele en informele

processen. Daarmee is ze up-to-date en in staat de volgende noodzakelijke transitie mee in te zetten en of te beïnvloeden. De al oude discipline verandert in het voortdurend alert zijn en focussen op noodzakelijke en onvermijdelijke verandering processen. Er moet ruimte worden gegeven aan experimenten en bewegingen, die acties kunnen genereren voor een nieuwe toekomst. Wen er maar aan, dat is de nieuwe praktijk van stadsontwikkeling.

Ik heb Ana aanbevolen bij de mij bekende Rotterdamse relaties. Mijn eigen geschiedenis uitgelegd om de hare te illustreren. Men is best enthousiast, maar niemand durft het aan.

Ik stuur je, in de bijlage haar CV en beveel haar aan. Geef haar een kans. Er moet een nieuwe discipline aantreden die sociale maatschappelijke aspecten weet te verbinden met een flexibel, integraal proces. Daar is inventiviteit voor nodig, daarvoor moet je met jonge talentvolle mensen willen experimenteren. Dat vergroot de kans op de goede weg vinden voor de actuele en toekomstige opgave.

Grijp uw kans!

Hartelijke groet,
Riek Bakker

Bijlage: CV Ana Puhac

ANA PUHAČ

Sustainable Urban Planning Consultant

Permanent Address:

Dure Basariceka 32, 48350, Croatia

Tel.. +385 91 359 1560

e-mail: puhacana@gmail.com

Personal details

Date of birth: 05/05/1991

Nationality (at birth and current): Croatian

Core Skills

- Urban planning & design
- Socio-spatial urban collaborative processes
- Urban food policy & food security
- Social service design
- Informal settlements
- Climate change & sustainability (UN Frameworks)
- Croatian (native)
- English (fluent)
- Spanish & Portuguese (intermediate)
- French (pre-intermediate)
- Microsoft Office & Mac OS package (proficient)
- ArcGIS, Adobe After Effects (basic)
- Drawing/sketching/painting/photography

Education

University College London | The Bartlett Development Unit | London
MSc with Distinction in Building and Urban Design in Development | 2014-2015

College of the Atlantic | Bar Harbor, US
B.A. Human Ecology - focus on Sustainable Urban Planning | 2010-2014

Parsons School of Design & Milano School of International Affairs, Management and Urban Policy | New York City
Visiting student - focus on urban policy and climate change | January 2012 - May 2012

United World College | Mostar, Bosnia and Herzegovina
International Baccalaureate diploma | 2008-2010

Work Experience

October 2015 - December 2016
Urban Food Systems Consultant at Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Rome, Italy

- Co-author of a knowledge-product on urban food security in the context of increased urbanization for the World Bank Cooperative Program;
- Production/analysis of latest quantitative and qualitative data, trends and concepts on global urbanization, urban planning & governance, food value-chains, and food security;
- Supporting pre-Habitat III activities, including revision of the New Urban Agenda;
- Critical literature research, management of the 'call for abstracts', contact and Q&A with the authors for a book Integrating Food into Urban Planning (FAO-DPU London);
- Support in organization of expert meetings, administrative work

April - September 2014
Public Food Space Designer, Davis Project for Peace Foundation, Bratislava, Slovakia

- Collaborator and a grant winner (USD 10,000) for a start-up of the first public terrace garden in Slovakia *Pod Pyramídou* nominated for the 2016 European Prize for Urban Public Space;
- Participatory installation of an edible community garden;
- Public cultural space management, budget management;
- Cooperation with the municipality, citizens, and local NGOs;
- Organization of public educational workshops, community-building events and public forums on urban agriculture, edible botany, urban cultural diversity.

June - August 2013

Assistant to the General Director at The Museum of Re-claimed Urban Space (MoRUS), New York City, US

- Archival arrangement and description, creating oral and video history, conservation and preservation of art, photographs, installations, audio and video recordings on local urban grassroots activism;
- Reception desk work, office administration, budget management;
- Walking tour guide around Lower East Side, historical spaces of America's biggest social rights movements, and the present reality of housing rights activism and gentrification.
- Supporting public cultural events organization.

June - August 2012

Assistant to Ecocity Builders (San Francisco) and Catalytic Communities (Rio de Janeiro) in a Citizen Mapping Project, Rio de Janeiro, Brazil

- Field surveying of community-run solutions to structural failures of the municipality in favelas around waste, construction, electricity, water via interviews and mapping;
- Documenting the findings on EcoCitizen online world map, an open-source, interactive communication platform that shows resilient practices of diverse human settlements.

Academic Projects

June - September 2015

Urban Commons in the Making: European Institutional Territories and Affirmative Biopolitics of Urban Community Land Trust Movement, Master's thesis, London, UK

- Research on historical evolution of 'commons' concept in order to illustrate how the present urbanization processes condition new commoning efforts. The thesis evaluates institutional regulation of European welfare states in de-commodification of affordable housing and architectural and socio-political potential of the London's first urban Community Land Trust.

April - May 2015

Pro-Poor Urban Upgrading Project, Development Planning Unit, Phnom Penh, Cambodia

- Action-research fieldwork in evicted communities: socio-spatial profiling via actor-diagrams, interviews, alternative mapping techniques, photography, and visual design;
- Leading participatory workshops and community mapping with citizens on housing, land rights, infrastructure;
- Developing inclusive design strategies for people-driven slum upgrading processes in informal communities for a report (published by DPU, 2015);
- Coordinating collaboration with the local slum communities, Ministry of Land Management, Urban Planning and Construction (MLMUPC) and the Community Architect Network (CAN), and the Asian Coalition for Housing Rights (ACHR).

March 2014

The Role of Urban Agriculture in Havana, Cuba

- Action-research fieldwork on urban agricultural cooperatives in Havana and their sociopolitical implications.

International Meetings and Conferences

Facilitator, participant and speaker at Eating City Summer Campus, La Bergerie de Villarceaux, France, August 2016 & 2017.

Theme: Public food service, gastronomy & sustainability

Panelist speaker at UNESCO's International Conferences on Learning Cities: Building Sustainable Cities in Mexico City 2015 and Cork City 2017.

Title of the presentation: *Re-thinking Sustainable Urbanity*

Youth participant at the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), Rio de Janeiro, June 2012.

Youth participant at the United Nations Commission on Sustainable Development Informal negotiations on the Outcome Document for Rio+20, New York City, March 2012.

Published Work (co-author)

- *The Potential of Community Land Trusts for Enhancing Urban Food Security*, AESOP 2017 Sustainable Food Planning conference paper (in press).
- *Transforming Discourses: Transformation in a Time of Transition*, DPU, July 2015.

Geachte heer Aboutaleb,

Het succes van Rotterdam als architectuurstad is de laatste jaren vooral gebaseerd op grote iconische projecten. Deze projecten werden ontworpen door grote gevestigde architectenbureau's en kwamen vaak tot stand door enorme financiële injecties van de gemeente aan de marktpartijen die deze projecten ontwikkelden. Vervolgens worden de iconen effectief ingezet in de geoliede PR-machine van de gemeente die Rotterdam, als dynamische en hippe stad waar alles mogelijk is, op de kaart zet.

Wij juichen deze rol van de gemeente als "behulpzame overheid" toe aangezien grote Rotterdamse architectenbureaus zoals OMA en MVRDV die hiervan profiteerden een enorme aanzuigende werking hebben op jong architectuurtalent uit binnen- en buitenland. De aanwezigheid van deze jonge generatie ambitieuze architecten, die vaak op hun beurt eigen architectuurpraktijken beginnen in de stad, is cruciaal voor het architectuurklimaat in Rotterdam. Een klimaat dat een flinke knauw heeft gekregen door het verlies van het Berlage Instituut en het NAI, twee instituten die een belangrijke rol speelden bij Rotterdam als één van de belangrijkste centra in het internationale architectuurdiscours in de jaren 90.

Het Rotterdamse potentieel aan architectuurtalent biedt een enorme kans voor de stad. Een kans om Rotterdam als architectuurstad ook voor de toekomst te waarborgen. Hiervoor is een actieve en stimulerende houding nodig van de gemeente ten aanzien van architectuur en het betrekken van de nieuwe generatie architecten bij het maken van de stad. Als dit net zo voorspoedig wordt opgepakt als de stimulering van de grote iconen, dan kan Rotterdam haar positie als echte architectuurstad terugwinnen.

Om de nieuwe generatie architecten bij het maken van de stad te betrekken kan de overheid leren van goede voorbeelden elders. Zo heeft de Vlaamse overheid het zeer succesvolle systeem van de Open Oproep ontwikkeld waarbij architecten via een open ontwerpwedstrijd kunnen meedingen naar een groot aantal publieke en semipublieke opdrachten, ook als zij nog niet over referenties beschikken van vergelijkbare gerealiseerde projecten. Dit beleid heeft ertoe geleid dat in België een nieuwe generatie van praktiserende architecten is opgestaan. Niet voor niets heeft België de rol van Nederland overgenomen als het gaat om de plek van de internationale avant-garde in de architectuur.

Van de Nederlandse overheid hoeven we geen op de Vlaamse Open Oproep geïnspireerd systeem te verwachten dat architectuurtalent kansen biedt om tot relevante gerealiseerde projecten te komen. Zij is verregaand teruggetreden uit het culturele domein en laat architectuur en stedenbouw graag aan de markt over, de initiatieven van onze rijksbouwmeester ten spijt. In dit vacuüm ligt er een kans voor de gemeente Rotterdam om een systeem van open ontwerpwedstrijden in te zetten voor publieke bouwopgaven in de stad.

Het grote probleem van open architectuurprijsvragen is dat er een enorme hoeveelheid ontwerpenergie verloren gaat in de projecten die uiteindelijk niet winnen. Het zijn juist de architecten die hier in het verleden over klaagden, en terecht. Om dit te voorkomen dient de prijsvraag, net zoals dat bij de Open Oproep het geval is, over twee rondes te gaan. De eerste ronde is open voor alle architecten en de hoeveelheid werk die gevraagd wordt is beperkt tot een eerste visie op de opgave, een plan van aanpak en de samenstelling van het ontwerpteam. Op basis van de inzendingen in de eerste ronde worden er vervolgens door een professionele jury een klein aantal ontwerp bureaus uitgenodigd voor een betaalde ontwerp opdracht voor de tweede ronde waaruit de winnaar wordt geselecteerd.

Voor een eerlijke en respectvolle manier van het organiseren van open architectuurprijsvragen over twee rondes ligt er een goede leidraad klaar bij Architectuur Lokaal, het onafhankelijke landelijk kenniscentrum voor bouwcultuur. Het is alleen zaak deze leidraad correct en consequent te gebruiken voor het ontwerp van alle publieke bouwopdrachten op het gebied van architectuur, stedenbouw en openbare ruimte in Rotterdam: van scholen tot milieustraten en van openbare afvalbakken tot de ondertunneling van de Heemraadssingel.

Om een dergelijk systeem in Rotterdam te implementeren geven wij het advies om een stadsbouwmeester met mandaat en verantwoordelijkheid te benoemen. Dan gaat er iemand voor staan en blijft het niet liggen zoals zoveel goedbedoelde plannen om de stad beter te maken. Wellicht is er een goede Belg te vinden.

Met vriendelijke groet,

Harm Timmermans
Oana Rades
Thijs van Bijsterveldt

Dear Mayor Aboutaleb,

10 December 2017

During a lunch at the Royal Palace in 2015 I have had the pleasure to meet you in person. My curiosity towards your opinion forced me to approach you, and tell you about my fictional proposal for re-ordering the public space of Rotterdam's original centre. The location, the company and the special occasion obviously did not have the right conditions for a spatial manifesto. Fortunately, I got invited to "letters to the mayor" which to me seems a much better opportunity to share my thoughts with you.

Rotterdam is a modern city. A city of grand gestures, of functional separation and abundant space. A rough and tough city that is not concerned with congeniality but with progress. That said, after 70 years of reconstruction, Rotterdam has reached a turning point. It is keen to make the heart of the city, which ever since the bombardment has been a centre of work and shopping, an attractive place to live in once again.

The characteristic emptiness, originally seen as modern, efficient and generous, is increasingly experienced as ill-defined and inhuman. The public space is too large. The built fabric consists in part of exceptionally large, solitary buildings whose main ambition is to be iconic. In combination with the ill-defined space, they have an alienating effect. This extensive collection of singular buildings – distinctive buildings that represent a particular architectural period – makes the city centre unique. But the solitary buildings stand aloof from their context, they make no claims on the surrounding space. They are withdrawn, doing nothing to create a strong urban fabric and invoking a sense of disorientation and unease.

'Cabinets of Curiosities were encyclopaedic collections of objects whose categorical boundaries were yet to be defined.' I would like to advocate to introduce an order into Rotterdam's incoherent urban fabric without resorting to reckless demolition. Without harking back to the past and without leaping forward to a new promise for the future.

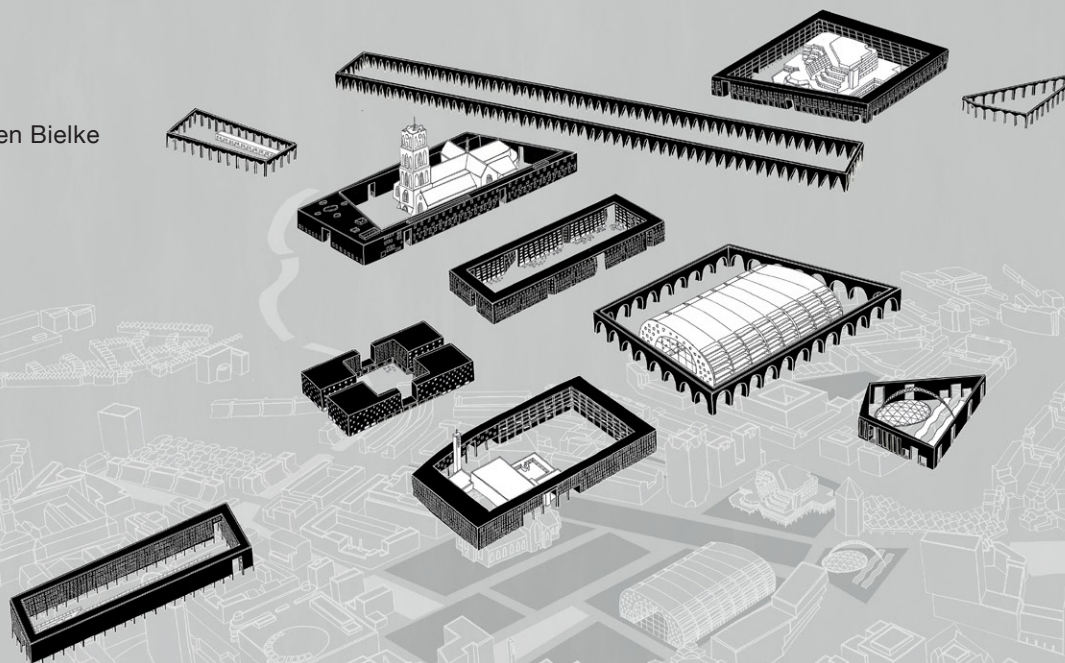
The solitary buildings – typical Rotterdam curiosities – should be cherished by embracing them with a strong urban architecture. After a rich history of experimenting with modern architecture, we need to intensify the public space by allowing the iconic buildings to excel, while at the same time integrating them with the city. Urbanist structures could be placed around the solitary buildings. They could vary in depth and porosity so as to be able to accommodate a range of functions. Sometimes they could create a wall, sometimes boundaries can be set in the form of a building. These structures should have a height that still allows the objects to surpass them. Each object should have a specific interior, thereby turning the illdefined space into a well-defined public space, with interaction between street, structure and object. The structures are connected to one another through their openings and interspaces. The latter are formed by the clear urban boundaries and link up with the surrounding fabric. Movements between the various settings are flanked by the walls and clearly and spatially separated from the interiors.

By considering the heart Rotterdam as a Cabinet of Curiosities, I would like to propose a radical and sensitive re-ordering of the historical city centre in those places where there is a lack of clarity in spatial experience and where solitary buildings stand in the way of a coherent urban fabric. The introduction of clear boundaries both addresses and differentiates Rotterdam's public space, while new spatial connections in the form of new squares, streets and lanes could create a coherent network.

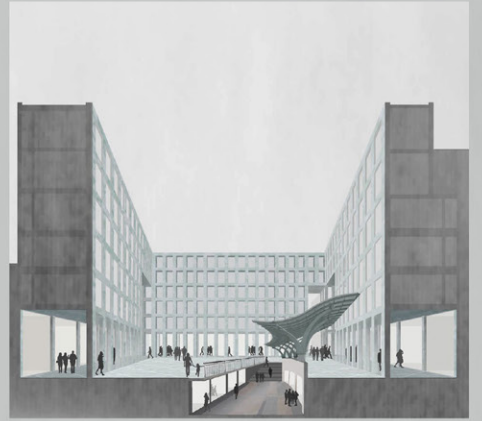
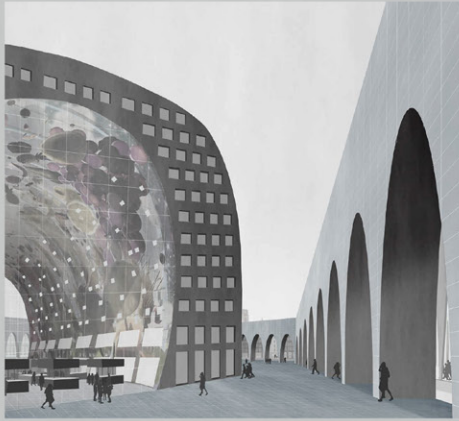
The centre of Rotterdam will boast a richer, more varied spatial experience thanks to the curating of Rotterdam's own curiosities.

sincerely,

Donna van Milligen Bielke

Rotterdam, 15 december 2017

Hoogedelachtbare heer Aboutaleb,

Ik ben geen dierenvriend. Het zou te ver gaan mij een dierenhater te noemen, maar van liefde of een emotionele verbinding is geen sprake. Een huisdier lijkt me vreselijk, voor mij maar vooral voor het dier. Wonend tegenover diergaarde Blijdorp, hoor ik soms een brul en met mijn kinderen kom ik er vaak. Het is een prachtige dierentuin en als architect bewonder ik vooral al wat door mensen gemaakt is: een waar kunstwerk, ontworpen door Sybold van Ravesteijn. Maar naar de dieren kijk ik met medelijden. Vooral de tijger (favoriet van mijn jongste zoon) die neurotisch voor het glas heen en weer loopt kan geen fijn leven hebben. Toch begrijp ik ook de educatieve functie van dierentuinen, want als we deze dieren niet zouden kennen voelden we waarschijnlijk ook niet het belang van hun bescherming.

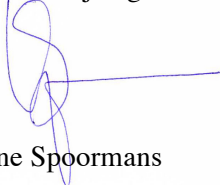
En dat is nu mijn dilemma. Enerzijds denk ik dat de stad geen plaats is voor dieren. Anderzijds voel ik dat de afstand tussen mens en dier groot is en steeds groter wordt, door urbanisatie wereldwijd. Uiteraard zijn er wel dieren in de stad. Insecten, ratten, duiven, konijnen, hier en daar een reiger. Er zijn zelfs nieuwe 'soorten' zoals de patatmeeuw en de vinexvos. Begin 2018 verschijnt de film 'De Wilde Stad', waarin ons de ogen geopend wordt voor het natuurlijk stadsleven dat veel inwoners niet kennen. Het stedelijk weefsel schijnt een enorm divers ecosysteem te zijn, waarin 10.000 verschillende soorten leven. Echter, daar zijn veel mensen (waaronder ik) zich nauwelijks bewust van.

Hoe kunnen mensen en dieren op een meer natuurlijke manier met elkaar samenleven, ook in de stad? Stelt u zich eens voor: herten grazend in Het Park, ezels lopend over de Coolsingel of een wild zwijntje langs het voetbalveld. Accepteren we een koeienvlaai op de stoep en overstekende schapen in de spits? Wat brengt het ons aan vreugde, inzicht of beleving en wat moeten we daarvoor inleveren aan bijvoorbeeld veiligheid, hygiëne of efficiëntie? Als we dat willen, hoe zou dat kunnen? Als leek denk ik aan aaneengesloten autovrije zones, eetbare gewassen, meer water of misschien minder mensen? En willen die beesten wel? Hoe richten we de stad zo in, dat dieren er graag verblijven?

Het bewustzijn van de aanwezigheid van dieren in de stad kan ons mensen minder dominant maken. Het rekening houden met hun belangen leidt wellicht tot een minder antropocentrische houding. Niet alleen een humane stad, maar welkom voor alle soorten.

Neem het eens mee in uw gedachten voor Rotterdam: meer plaats voor dieren in de stad. Niet onzichtbaar onder de stoeptegels of opgesloten in een hok, maar samen in de stedelijke ruimte. En zou een stad die goed is voor dieren, uiteindelijk ook beter zijn voor mensen?

Met vriendelijke groet,

Lidwine Spoormans

Rotterdam, January 1st 2018

Dear Mayor Aboutaleb,

It requires courage, talent and vision to imagine.

Rotterdam has a reputation as it comes to its architectural and urban experiments. Nevertheless it was not until recently that the city rose above its image of queer ugly duckling. Since the start of your tenure, the city underwent quite a spatial transformation. Not only in the form of iconic building projects, but also through the transformation of its public spaces. I would like to congratulate you and your colleagues for courageously supporting and strengthening a cohesive image of Rotterdam. It's wonderful to see how Rotterdammers increasingly identify themselves with this city, proudly sharing its cultural identity.

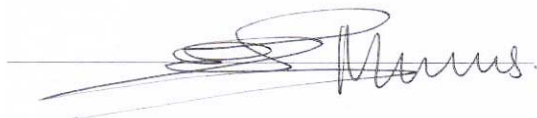
Undoubtedly one of the largest challenges most Dutch cities are facing today is the need for a large amount and wide variety of affordable housing projects. For Rotterdam to continue to grow and thrive we need to invest more seriously in the smaller pixel of the city, in its DNA. The current prominence of market driven development might not result in the necessary housing mix or innovation to properly respond to these demands, if not properly challenged.

We need more diversity in living forms; not represented by mere architectural form, but by involving a more radical rethinking of mainstream economics, consumption patterns, and sustainable life styles. The Rotterdam Architecture Prize this year, awarded to the CPO Hooi drift, reflects the appreciation for a different type of housing project, although ideas could be more radical and extensive. These are just some ideas:

- To make it easier to move into the city, for urban dwellers, migrant workers and refugees alike, the number of flexible, housing units should be hugely increased. They can be as compact as 20 m², yet affordable and efficient. Many Asian cities show great examples. Important though to keep the prices affordable (so please do design legislation too).
- To make home ownership more accessible for starters, cooperative housing should be introduced. Owners do no longer need to buy a house up front, but collectively own an increasing number of shares. New alliances with financing parties are required.
- To maximize the space available for housing, the city should continue to accommodate the transformation of vacant buildings into housing units, but continue to research more radical engineering options too, such as building on top of existing structures, on water, ships, etc.
- To build homes faster (!) we should (more seriously) join forces with other industries. Use the intelligence and innovation displayed by for example, the automotive and robotics industry. If MIT can build a building in 14 hours, why can't we?

To imagine multidisciplinary projects, we should build stronger alliances between politics, industries, designers and a wide range of other disciplines in order to bring about a truly resilient housing culture that will make a lasting impact. As a housing laboratory Rotterdam could once more take on a pioneering role. Your help, vision and imagination, would be very much appreciated.

Vriendelijke groet,

Marieke Kums

To

Mr. Aboutaleb
Mayor of Rotterdam

SUB office

Date

Rotterdam,
01 jan 2018

Like Bijlsma 06 469 25 196
Eireen Schreurs 06 113 163 11

Subject

Collective Architecture
in Rotterdam

Postbank NL55 INGB 0004843 404
BTW NL 8175 57398 B00

Dear Mayor,

We want to make a plea for a type of architecture that we think is essential for Rotterdam: collective architecture. Some of our greatest historical icons were developed by collectives of entrepreneurs. With the reconstruction of the city centre civil engagement in architectural production first emerged, resulting in experimentation with new uses and typologies. Best known architectural examples are Maaskant's 'Groothandelsgebouw' and the 'Industriegebouw', but also the Lijnbaan developments can be seen in this light. These projects proposed new types of urbanity, by translating the needs of modern life and by combining different programs, users and spheres into new forms of the building block. What made these collectively initiated buildings special was that they combined the big volumes with the small grain and that they were both universal and contextual.

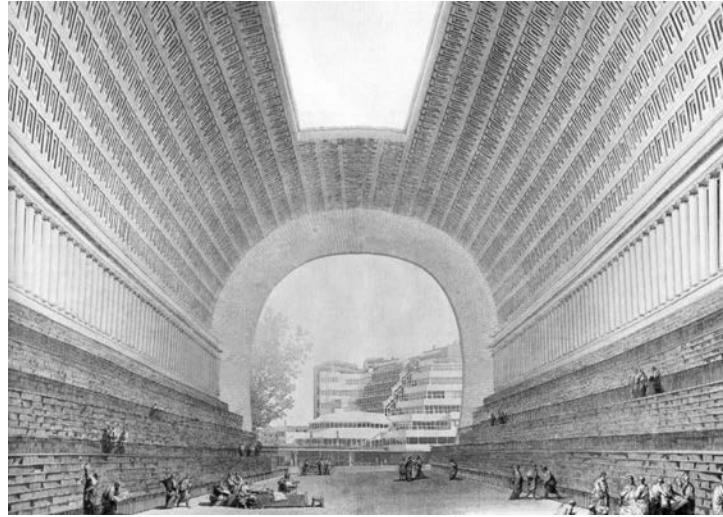
The contemporary challenge for our city is different. Planning policies are now assessed by public values such as liveability and inclusiveness. In this context, how can we provide space for new modes of urbanity and urban living? There is a need for differentiation of public spheres and specific programs, such as mixed live-work arrangements, safe outdoor places for children to play, and new types of amenities. Recently, we have seen civil society again at the forefront of experimentation, spurred by the economic recession. This time the grain of development is smaller than in the former period, buildings are not newly constructed but re-used, and collectives are organised around varying interests and values. Recent examples such as collective housing projects, 'kluswoningen' and shared office spaces demonstrate that collectives are very well capable of creating the much-needed contemporary spaces and spheres the city needs. By working on the collective housing project Hooidrift ourselves, we have learned that this type of developments can question contemporary conventions and programs. But above all they provide opportunities to develop new contextual architectures, that can enrich and revive local urban identities.

We suggest you should stimulate new collective Rotterdam architectures, of varying sizes and programmes, for we are convinced this can contribute to the challenges our city faces. Building on both modern and contemporary roots, these architectures should not be restricted to gentrification projects, but should be accessible for everybody who wants to contribute. Therefore, the introduction of these types of experiments should start in the South of Rotterdam. By involving specific groups and their needs, these experiments will make the social and cultural capital of South visible. Further, it can serve to develop new urban strategies, that are tailored to specific wishes and local circumstances and provide our city with distinct and pluriform architectural qualities. Icons alone cannot provide that.

Looking forward to your answer,
Best wishes,

Like Bijlsma and Eireen Schreurs

December 18th, 2017

Dear Ahmed Aboutaleb,

Like many of us -Rotterdamers- I belong to that class of immigrants that had no intention to settle here.

Like many of us -immigrants- I surprisingly found myself in love with the city, friends became real, jobs were offered, even a house was 'bought'. Today an amazingly beautiful wife and two kids being born here -real Rotterdamers- made me realize that more than a hub where I could connect to the world, Rotterdam was something else. It was the city I had chosen to live. In a way I had to come to terms to the fact that I did love it despite all the bitching we immigrants (unfortunately) do!

Yet I was a passive citizen, an architect that was never involved in the way the city was constructed or decided. Then everything changed. The city of Rotterdam - through a person that knew our work - started to ask our office for advice on what to do in a metro stop, then two metro stops, then Blaak Station, then Prince Alexander Station. Apparently -despite our backgrounds- (I am Mexican, my business partner Arman Akdogan is Turkish) we could be useful to contribute to the way Rotterdam is changing. Finally there was a beautiful commission, actually a collaboration project with the municipality: How to modernize the central library due to its new conditions?

The first meeting was a mixture of excitement and horror, the city of Rotterdam and the central library needed fresh ideas because the library was going to lose its financial support from the city of Rotterdam in few years and as a matter of fact it was going to stop being a public institution to become instead a *Stichting*. Some neighborhood libraries in Rotterdam had to close in this plan. Austerity policies were kicking, and hard! Part of the brief was about how could the library generate **financial gain** (and financial independence) just from its real estate value? I caught myself thinking, wow, if the central library of Mexico City would become privatized there would have been protests, graffiti's, strikes from librarians for sure, my friends in facebook would be mad, students would have ended up in prison and so

on. So how come Rotterdam was able to keep everyone happy? Could it be that nobody knew? Could it be that nobody cared? I never knew if it was apathy or full trust on the government.

But wait, I thought, what if the importance of the central library for the life Rotterdam has not been considered essential, yet? Are we Mexicans more aware of how things can go wrong with privatization? I care because to a great extent the central library of Rotterdam represents the last space of the city where everyone can enter and find spatial refuge without being expected to be treated as a customer with a wallet or an OV Chip card. We are understandably ruled by economic benefits but I would like to ask you in this letter to make exceptions. Just like Trump is now making tax exemptions for the richest 0.1%, I would like to ask you to make an exemption for the library and declare it: **public space guaranteed, 100% public building**, a place where **ALL** Rotterdammers of future generations (that includes of course my kids) can for sure access a facility dedicated to **public life**, a place that secures free spread and exchange of ideas and knowledge without any string attachments to economic performances. We are working on several ideas to achieve this, and if you would allow us I would be happy to discuss them further with you. From Rotterdamer to Rotterdamer.

Sincerely,

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Felix Madrazo', with a long horizontal flourish extending to the right.

Felix Madrazo

December 18, 2017

Dear Sir Mayor of Rotterdam Ahmed Aboutaleb,

It is an honour to take part to *Letter to the Mayor* sharing our ideas as “expat architects” living in Rotterdam since 2014.

We left Italy due to the financial crisis. At the beginning it was not easy, even because we were moving away from Fosbury Architecture, the design & research collective we had just founded in Milan.

After three years we can say that Rotterdam is great: a livable city, well maintained, everything is reachable by bike and it feels like living in a global city with all the comforts of a small scale centre. Especially for designers there are several job opportunities and a vibrant scene, while the city itself is a product of a conscious investment in architecture that has not stopped so far. Last but not least, we are forever thankful to the hi-speed internet connection that saved the long-distance relationship with our colleagues in Italy : .

Neither speaking nor understanding yet Dutch, it is difficult for us to outline proposals for a political agenda, however we hope that our point of view – even though a minority’s point of view – could be helpful.

Considering the amount of expats that Rotterdam welcomes, and considering how expensive the rents of the houses have become in recent years, we would really appreciate if it would be possible to envision a global strategy for short-term stay, rental control and co-housing.

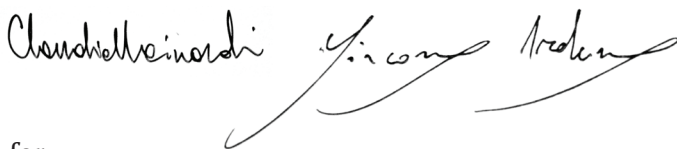
We do not propose ghetto communities, but rather cultural mix and inclusiveness as it is already in Rotterdam’s DNA considering that the 50.3% of its population does not have Dutch origins. Architects, designers and urban planners could assist and suggest innovative ways to make it real.

Rotterdam has an even bigger potential, it would be a pity to not give a chance and to slowly loose such a great number of talented people that are investing in “Roffa” as their own new home.

We are sure that the “expat community”, especially the one of architects and designers, is looking forward to partnering with you to make it happen.

Sincerely,

Claudia Mainardi and Giacomo Ardesio

Handwritten signatures of Claudia Mainardi and Giacomo Ardesio in black ink.

for
Fosbury Architecture

Fosbury Architecture

To Mr. Ahmed Aboutaleb,

There are several ways to fall in love with a city, and I had mine.

As I walked into the city for the first time, it was all covered in mist.

I gazed at the emptiness before my eyes. Slipping past the station, a distant sound of clenching steel subtly took me into an unfamiliar street; my imminent refuge for the years to come.

Street lights went luminously dim. A train braked...

There, I found the bridge, suspended weightlessly over the black water!

I saw a man preaching to a handful of people: 'O my fellow people! Not all those who wander are lost'.

Who are they, I wondered.

The man continued: 'A once united city has contorted into an emblem of segregation. An arisen city dominated by two halves, the presence of the residents and us, the wanderers.'

I remembered that I had read somewhere in the past that at the turn of the century all attempts to facilitate a communion between the residents and the wanderers had failed. The authorities in a desperate attempt for a solution turned to the only option they deemed left, The Bridge. To realise their vision, they sought the sole paradigm of neutral space bequeathed to the city, the momentous De Hef, and from here, they began to build.

It is possible to imagine that this new phenomenon was meant to service positive intentions. However, what I had before my eyes was not immodest, nor did it attempt to conform to timid improvements of a united city. Instead, it became the lure of a total alternative for the wanderers. They began to announce and reveal themselves to this architecture, doomed by destiny. How long will their minds languish in such decay?

From the outside this space was and still is a architectural monument, with the life inside producing a continuous state of futile hope. It generates its own version of desired citizenship in-transit.

As I first crossed the threshold, the sense of exhilaration only grew and spread. Not just among those who had concealed themselves amongst the residents of the city, but of those far and wide who had learned of the legend of The Bridge, just like me.

Soon I found myself in the line of admission stretched deep into the south.

Suspended over the Maas, this bridged architecture of domicile desire grew, as more and more wanderers stepped out from the shadows of the confined southern districts. The wanderers offered themselves with heightened expectation and wide-eyed wonderment at the prospect of what The Bridge could offer them.

From afar, The Bridge could and still can be seen towering above the city, the omniscient shadow standing silent, surveying the gloomy neighbourhoods below. But once within its confines, the space takes a different form. Narrow and long, I stopped abruptly, and looked over the water.

The bridge contains no end, a suspension of city's despair terminated over the expanse of water. I have become the pawn, I realized.

No further!

Here I recalled the man again: "Time within the bridge is continually restrained, with no beginning and no end. The wanderers will, and will continue to always be, lost souls within the enclave they call their domicile."

Hamed Khosravi

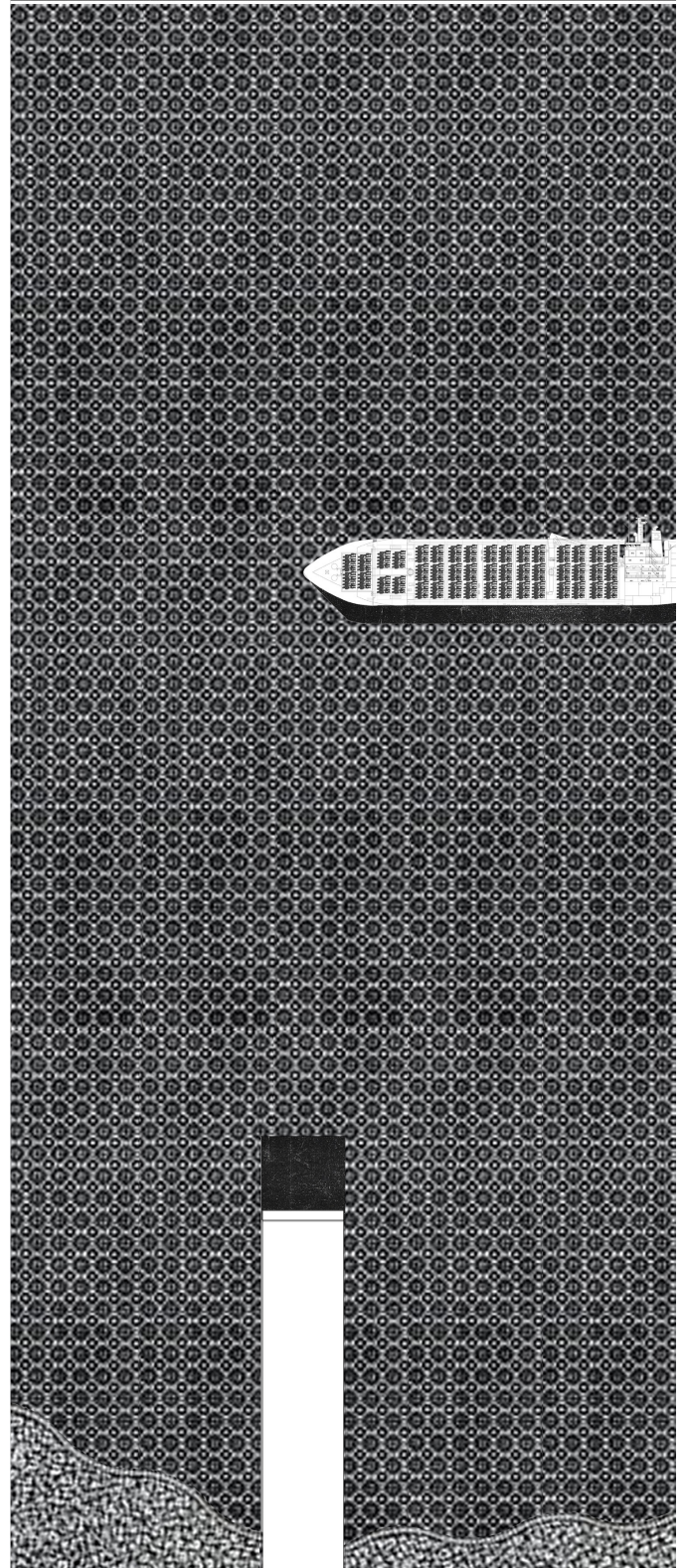
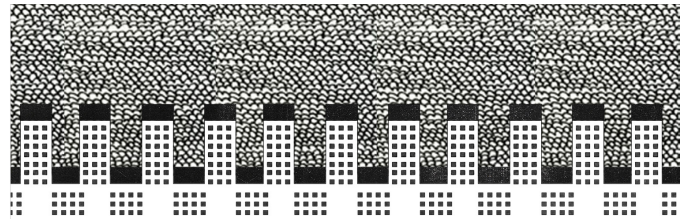
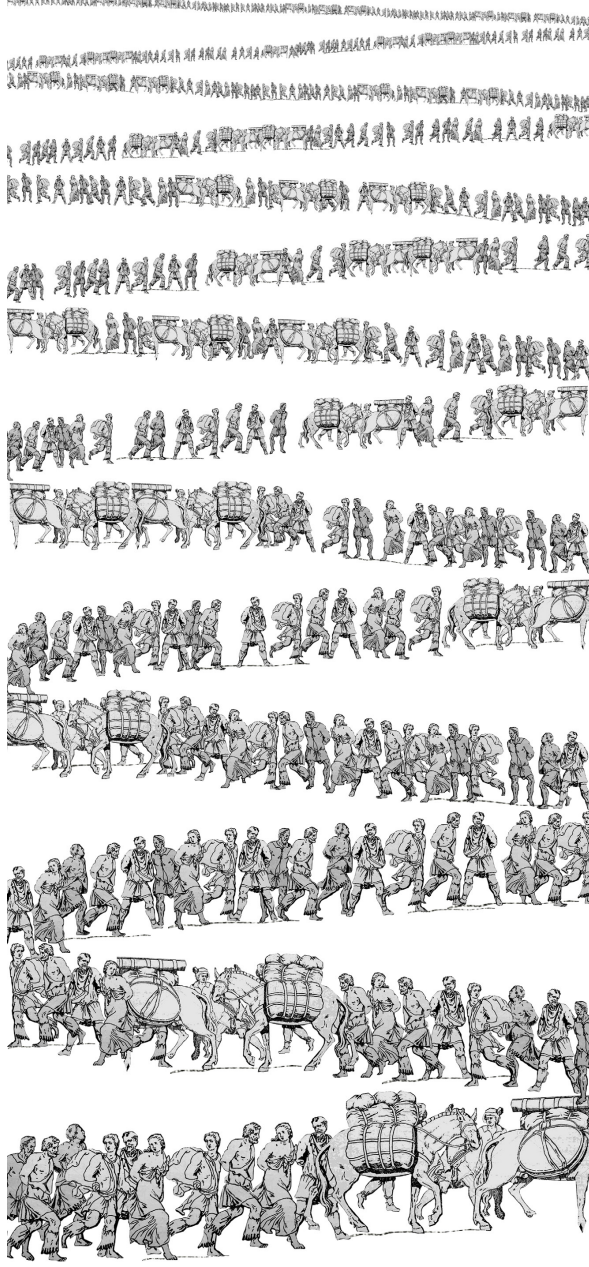
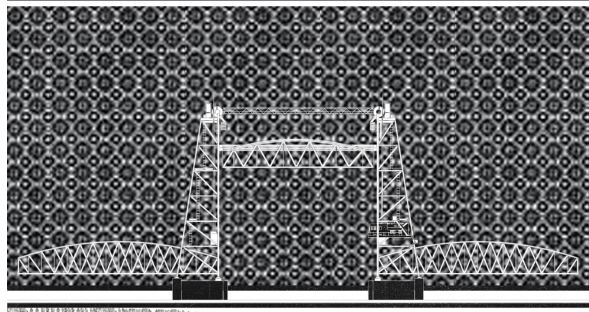
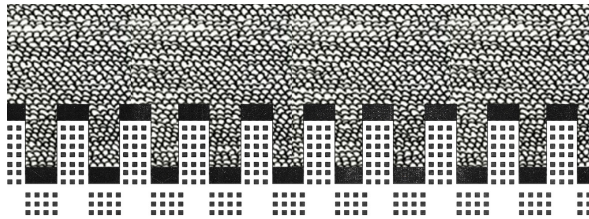

Image: 'Liminal, or the Prisoners of Domicile', by Amy Parkin-Brown- ADS3, School of Architecture, Oxford Brookes University, 2015-16.

datum January 3rd, 2018
Onze referentie
Uw referentie
Van Dr-Ing. Prof. Carola Hein
Telefoon/Fax +31(0)639250921
E-mail c.m.hein@tudelft.nl
Onderwerp

Technische Universiteit Delft

Faculteit Bouwkunde
2628 BL Delft
Correspondentieadres
PO box 5043
2600 GA Delft

www.bk.tudelft.nl

Dear Mayor Aboutaleb,

Around the world, architects and planners are writing letters to their mayors, offering them innovative ideas and new visions of their cities. As a scholar of planning history who has published extensively on port cities, and particularly on Rotterdam, I am urging you to take a long view of the past and future of our port city in order to plan for climatic, technological, social, and economic change effectively and responsibly. Paul van de Laar, urban historian and director of Museum Rotterdam, and Tom Daamen, associate professor and expert on port-city relations, join me in this plea.

Rotterdam is a port; Rotterdam is a city. The Dutch word *havenstad* captures our long view of Rotterdam more adequately than the divisive phrase ‘port city’ commonly used in English. The dual aspects of the port and city of Rotterdam—their respective economies, societies, cultures, and spatial form—have always been intimately intertwined, even as the port expanded away from the city center towards the North Sea and into its region and hinterland. Water touches both port and city: the same water carrying ships and goods and people also beautifies the city, attracts citizens and tourists to its shores, and illustrates city marketing. Water also carries environmental disasters from the port to the city. The recent flooding in Houston, Texas, caused by Hurricane Harvey, warns citizens and planners alike to remember that water is not only a shared resource but also, with climate change, a collective risk. As both a feature and a threat, water requires port, city, and hinterland to work together to formulate a plan. Historically, indeed, the collective response of port authorities, government agencies, corporate leaders, and local experts have supported rapid port adaptations in Rotterdam and in other port cities.

But sometimes the economic, political, social, ecological, cultural, and technical values of port and city diverge, and planners must connect and balance them. Planners must also be especially careful to incorporate the interests of local residents. Every day, logistics streams move across transportation infrastructure through densely built and inhabited territories, neighborhoods, and landscapes—including the BETUWE route and major highways in the Randstad. It is imperative to see that competition for urban infrastructure that serves both the city and the port, as in the case of Mumbai, can strangle port activities.

Understanding and acknowledging that jobs, both industrial and in advanced services, have connected port and city in changing ways over time, will help officials plan for the future. For centuries, until containerization eliminated whole categories of work, harbor workers lived in Rotterdam; meanwhile decision-makers, such as big oil companies, set their headquarters up throughout the metropolitan region, near ministries, leisure and culture venues, and schools, where they remain. Ports still need the support of the larger metropolitan area and its citizens, and port city leaders have much to offer. Future port workers will probably be highly trained in technology,

management or law, as Rob Zuidwijk from Erasmus University has argued,¹ and they may well choose to live in Rotterdam to be near the port. Regional planning should prepare for this possibility, and for the likelihood that these workers will require new urban amenities, such as educational facilities, places of culture, or new forms of leisure.

Beyond logistics, economic, and engineering, the dance of port and city in Rotterdam and elsewhere has created a distinctive port city culture, captured in novels, films, and music. This local culture has helped make ports more resilient over the centuries. To renew local port city culture, officials can shape urban form and function in multiple ways—for example, preserving port-related heritage structures, putting together accurate historical narratives for cruise ship tourists, or finding new responses to migration and super-diversity. You have argued that the people of Rotterdam are the key to a resilient Rotterdam, and we strongly agree;² careful long-term planning that can help create a resilient economy that generates enough jobs for Rotterdammers from all backgrounds.

Planning with a long view is necessary, because neither individual citizens nor communities will be able to withstand the enormous changes from global sea-level rise, new technologies and changing economies of the imminent fourth industrial revolution (3D printing, robotics, artificial intelligence), and the end of dependence on oil and plastic. These transformations will bring particularly large changes to shipping as it circles the globe and to the dynamics of ports. It is up to the port city mayors, who know their regions' distinctive histories of resilience, to co-develop socially responsible ways forward for *havensteden* alike.

We still have time to anticipate what climatic, technological, social, political, and energy transformations can mean for port and urban development. As Mayor of Rotterdam, and a key stakeholder of the port, you need a team that can represent the desires and needs of the citizens in the long term. Whereas oil companies hold on to the “last man-standing” refineries in the port of Rotterdam, you can call for new sustainable, circular economies in line with the ecological, social, and cultural needs of citizens. And you need a team of professionals to work with urban as well as port planning departments. Together, they can envision the *havenstad* in ten, twenty, thirty years—to have a reference time longer than that of the decision-makers in the port or the city separately. Infrastructure is built and lasts over long periods of time: hard systems of dykes, streets, roads, rail, and even air routes took at least decades to solidify and still mark the landscape. Similarly, our cultural values—which embrace collective, long-term thinking—have been established over decades and continue to guide us. In laying the literal and symbolic groundwork for the future, you, as the leader of the city, must speak for the next generations.

As Mayor of Rotterdam, in short, you have a unique opportunity to reflect on the role of world port cities, to build on the resilient history of Rotterdam, and to further improve port-city relations. Ask yourself: What urban interventions can build environmental justice, social equality, and a meaningful connection between industry and people into our city?

Yours sincerely,

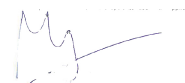
Carola Hein

Professor and Head, History of Architecture and Urban Planning, TU Delft.
Member Leiden-Delft-Erasmus, Center for Mainport and Metropolis

Paul Th. Van de Laar

Director museum Rotterdam
Endowed professor of urban history, Erasmus School of History, Culture and Communication

Tom Daamen

Associate Professor Urban Development Management, TU Delft
Member Leiden-Delft-Erasmus, Center for Mainport and Metropolis

Note: The letter reflects our personal views, not those of TU Delft or Erasmus University.

¹ <http://www.leiden-delft-erasmus.nl/en/news/will-rotterdam-still-be-a-port-city-in-ten-years>

² <http://www.100resilientcities.org/wp-content/uploads/2017/06/strategy-resilient-rotterdam.pdf>

Rotterdam januari 2018

Beste meneer

ABOUTALEB,

Ik kan u zoveel dingen vragen:

Niet meer gantificeren,

OV, fiets en wandelen stimuleren,

Nooit meer zoo mensen vanwege hun meningsuiting in de publieke ruimte arresteren,

Of anti-racisme criminaliseren,

De woonvraag van arme mensen blijven faciliteren.

SLUIT

de

KOLEN

HAVEN

Dankuwel,

Met vriendelijke groet,

Charlotte Ros

Rotterdam
18 December 2017

Dear Mayor Aboutaleb,

Rotterdam is traditionally known for its hard working people and its radical, and often dramatic, spatial dynamics. The freedom on the exercise of urban planning and architecture is hereby inevitably associated with the population's strong predisposition for experiment and deep resilience to ever changing conditions.

These are the qualities and identity traits that I miss in the recent urban awakening of Rotterdam. The population is being replaced by some other, wealthier and trendier and the innovation in spatial design is reduced to large scale toys for tourist amusement. I don't know what is being done with the famous Dutch typological experimentalism and with the extraordinary human resources of Rotterdam.

I would like to plea for a municipal agenda on working environments, safeguarded from the real-estate housing ravaging. Affordable (for all), flexible, innovative urban typologies that challenge traditional borders between working and living, between intellectual and industrial labour. It is important that room for innovative practices and relationships is provided in the city, regardless of people's financial capabilities or educational background. Great deal of what we now consider high education, and in principle essential for a knowledge economy, might be soon totally obsolete.

The deeply commercial nature of Rotterdam's development is turning neuralgic areas of the city into sterile consumption hubs. Nobody can deny that it looks prettier and safer, but we are using tools of urban enhancement that are decades old in a time that demands new solutions. A loungy city centre might give room to everything except to circular practices.

Rotterdam has the potential to become a world reference in sustainable urban development and productive innovation, turning its fossil hard working might into a green and circular one. Radical spatial design is an essential tool in this process, unleashing dynamics that can stretch the limits of what is imaginable. Urban inclusion is not something that one can manufacture with social policies, it is what naturally happens when everyone, in a given place, works together towards a common goal.

Yours sincerely,
Ana Luisa Moura

Burgemeester Aboutaleb
Stadhuis
Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam

Rotterdam 3 januari 2018

Betreft: Opening manifest Incomplete & Unfinished, the making of a glocal district

Hoogedelachtbare burgemeester Aboutaleb,

Als burgemeester heeft altijd een open dialoog voorgestaan in uw stad, tussen bewoners en bestuurders, ondernemers en ontwikkelaars, en bewoners onderling. Of het nu gaat om religie, over de zorg of over veiligheid, in Rotterdam is altijd de mogelijkheid voor een goed debat of gesprek. Helaas is dat bij het vormgeven van de stad minder het geval. Hier lijken de afstanden tussen de politiek, het ambtelijk apparaat, de ontwikkelaars, bewoners en ondernemers soms onoverbrugbaar. Zo ook in het geval van het Schiekadeblok.

Als bewoners en architecten hebben wij de discussie rond het Schiekadeblok op de voet gevolgd en ons steentje bijgedragen aan de wederopbloei van het gebied door projecten als De Dependance, het Schieblock, de Biergarten, 24 Hofpoort en de Luchtsingel. Er is een heuse revival van het gebied ontstaan, maar op de achtergrond een ingewikkelde vastgoeddiscussie. Door het beladen sentiment lijken politieke partijen zich in te graven in bouté statements zoals totale sloop van het wederopbouwerfgoed en het moeten terugverdienen van de geleden financiële schade door hoge torens te bouwen voor de hoge inkomens. Juist in een stad als Rotterdam, waar segregatie op de loer ligt, dient er ook gekeken te worden naar het gecreëerde sociale, culturele en daarmee ook economische kapitaal. Het is een smeltkroes van gebruikers, die het gebied tot een fijne ontmoetingsplek en broedplaats voor bedrijven hebben gemaakt. Het Schiekadeblok, of beter het Nieuw Delftsehof, heeft de potentie de missende schakel te kunnen zijn tussen de multinationals en de lokale bedrijvigheid. De diversiteit en de openbare ruimte vormen hierbij het belangrijkste publieke kapitaal.

Kunnen we voortbouwen in plaats van alles af te breken en weder op te bouwen?
En hoe houden we een levendige mix van rauw en glimmend, van jong en oud en van kapitaalkrachtig tot betaalbaar?

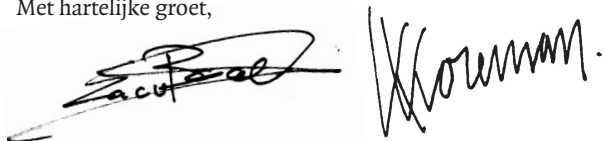
Om de dialoog hierover mogelijk te maken en daarbij zoveel mogelijk inzichten te verzamelen zijn we op eigen initiatief een levend manifest voor een glocal city district gestart, genaamd 'Incomplete & Unfinished'. Het manifest bestaat uit een tentoonstelling en een serie gesprekken, die uitmonden in een publicatie. Hiermee hopen we op transparante wijze tot een inclusieve en breed gedragen visie voor het gebied te komen, waarbij alle vermeende verschillen tussen de partijen.

De stad, en dit gebied in het bijzonder, is nooit af en zal altijd in beweging blijven. We bevinden ons wel op een cruciaal moment in de geschiedenis waar we publiek kapitaal kunnen verkwansen of juist borgen. Als een stad die bekend staat om haar vooruitstrevende architectuur en stedenbouw kan Rotterdam de eerste kunnen zijn die gentrificatie op een positieve manier weet om te buigen.

We zouden het een grote eer vinden als u deze tentoonstelling komt openen en daarmee het startsein geeft aan de dialoog.

In afwachting van uw antwoord verblijven wij,

Met hartelijke groet,

Two handwritten signatures in black ink. The first signature on the left is 'Elma van Boxel' and the second signature on the right is 'Kristian Koreman'.

Elma van Boxel en Kristian Koreman

Rotterdam, 7th July 2060

Dear Mayor,

Forty years ago we knew we were reaching the limits. We started to grasp the ominousness of extreme weather conditions with each and every ravaging event. We eventually became aware of our status of impermanence on this land, in this city. Experts kept revising projections on the impact, extend and distribution of flooding. We eventually accept the inevitability of change, that land would become scarce, leaving place to fragmentation, incoherence and extra-ordinary living conditions.

Just before we reached that time, I took time off to look at the city once again, to evaluate its fragility and strength, its contrasts and beauty. I wanted to make sure that a city destined to fail, would still preserve its value by preserving its memory.

So one day I started to walk, along streets and canals, crossing the city from North to South. In my walk, the sky before sunset was flooded with light. Rosy colors tinted buildings, bridges, and the Nieuwe Maas reflections. I was searching for places, features and sounds that could last unchanged in my memory. I was overwhelmed by the task of preserving the image of a vanishing city, of a dying kind of urbanization. What does it mean when something stable and continuous ceases to exist? At dawn of the new day, I cast a spell in the city, asking it to last.

The landscape of Rotterdam was then characterized by the diversity of its milieus. Spatial planning and crises management strategies were being constantly updated in response to projected sea level rise and severe weather alerts. Projections for the short-term ranged from 0.5 to 4.2 meters, while for the long-term between 2.0 and 20.0 meters, depicting how uncertain was the scale of risk. Flow, circulation and retention measures for water sensitivity were hence engineered and retrofitted in the existing urban fabric, along with enhanced storm surge barriers at the North Sea. The city harbors and waterfront stretches lost their industrial characters, being transformed by new forms of production and urban functions. Yet, retreat and relocation were not fully envisioned or programmed, since they would require a too radical shift in political, spatial and economic planning – they would manifest the limits of what was then known.

Life in the city today, crowded in narrow fragments of land above sea level, is like the ghost of its own past life, uncertain. As I hold on to the memories of the city as it was, I wonder if its present landscape was the best possible future for Rotterdam. We have let weather conditions dictate its image; restructure its spatial form and logic. The question that remained unanswered forty years ago was how the spatial structure of Rotterdam could have been transformed in order to anticipate and prepare for extreme sea-level rise, changing precipitation, population figures, and social constructs. The acceptance of disruption and of urbanization limits could have led to the introduction of a distinctive order, of new forms of life, responsive to change and instability. This could have guided strategic investments regarding densification, urban programming and land management.

Today, on the anniversary of our city, we must once again rebuild it, as its present image embodies the collapse of all systems of relations, of both social and natural orders.

Yours sincerely,

Taneha Kuzniecowa Bacchin

Rotterdam 2060

The latest KNMI report shows that a sea level rise of 3 meters within this century cannot be excluded as reported in Bars, Drijfhout and de Vries (2017).

Image courtesy of Jet ten Voorde — '*Designing for Extremes: The task of spatial planning and urban design in the context of extreme flood risk scenarios in the Netherlands*'

Note:

This letter is dedicated to and inspired by the explorative works of Jet ten Voorde and Geert van der Meulen on the limits of adaption in flood risk management in the Netherlands, with special focus on the city of Rotterdam.

Rotterdam, December 8th 2017

Dear Mr. Aboutaleb,

I moved to Rotterdam around two years ago, shortly before the city started being referred to by different media channels (Lonely Planet, Vogue and CNN, to name a few) as a top destination or as “Europe’s capital of cool”. Even if at first I was proud to be living in such a trendy place, it didn’t take long for me to recognize the

drawbacks of these titles. That’s why we need to talk about city marketing.

An article in the online magazine Vers Beton on March 2nd 2017 describes how the city managed to receive this much attention from the international media, attributing it to a marketing agency called Rotterdam Partners. The term ‘marketing’ originally comes from the verb ‘to market’, which means to offer for sale. One could thus argue that city marketing consists

basically in putting a city out for sale, converting a complex and dynamic ecosystem into a finished product for consumption. We live, as pointed out by Polish philosopher Zygmunt Bauman, in a society of consumers after all, don't we? Well, it surely feels that way, when I see a city making this big an effort to simply become one more item on bucket lists to be crossed off. But a city is so much more than that.

Being an interior architect, I like to compare

the city to a house. The house is also a space in constant transformation, cultivated over time. New objects are daily added to the inventory, furniture is replaced according to specific events and rooms change functions through time. What started as an empty shell gets filled little by little with materials and memories. Architectural theorist Edward Hollis describes making a home as "a continuous process of readjustment, as capricious, as changeable, as we are", definition that is applicable to making a city as well.

Marketing a city, on the other hand, is putting it in the market as a complete product ready for use that has an expiration date, like a short-term rental. These spaces are rented out with all the objects that you would normally have at home and the house as a whole becomes a disposable commodity to be consumed until the contract expires, an environment to be made use whenever suitable and to be left behind when no longer needed. Everything looks perfect, as it was previously curated, selected and placed

beforehand, and should remain as found when you leave the house. Besides, if you are living in the place only for a definite time, all the effort that you put into making it “your” home is very limited. It is thus very clear that temporality has a direct effect on how we relate to our environment, regardless if in a domestic or an urban scale. In these short-term rentals, a room can be someone’s home for a few weeks, months or years, period after which it will be occupied by someone else; still will the interior remain exactly

the same, regardless of the personalities that have lived in there as well as despite the passage of time.

I personally don't need to live in a "cool" house, I prefer to live in a house (and in a city) that I recognize as my own, where I can intervene. One that is dynamic, responsive and willing to adapt to the changing needs of its residents.

I prefer to live in a city that only gets better with time and that is able to look further than its fifteen minutes of fame. One that is building up on its history and not getting used-up like a block of post-its.

I hope you do too, Mr. Aboutaleb.

Warm greetings,

Maria Fernanda Duarte

18 December 2018,
Istanbul

Dear Ahmed Aboutaleb,

we are writing this letter to invite you to the Affordable Housing Game in Rotterdam. Cities around the world are seeing their middle income groups suffer from being pushed to the peripheries. Sometimes this is due to the unsteady job markets or unpredictable social changes people do not associate themselves with. Frequently these groups find themselves forced out of their neighbourhoods simply because their incomes do not rise as quickly as their housing prices do. Families, young graduates, older adults... They are struggling with finding the types of housing that fits their needs. Rotterdam is no exception.

We, an international team of architects, urbanists and game designers at Play the City, find this development worrying for our cities. Politicians, regulators and policy makers need to take these changes very seriously. In the coming decades, governments will need to equip themselves with policies that will preserve existing affordable housing stock, while producing new homes for groups of key workers throughout the city. Social and cultural planning offices warn us about the increasing poverty they observe. Thus it is crucial to provide chances for those who work hard and will build social bridges between lower and higher middle income groups.

Game

It is logical for spatial designers, economists, sociologists, housing associations, policy makers, politicians and citizen groups to join forces and work on collaborative future strategies. We believe this is often a better solution than organising yes or no quests for rather complex choices society

needs to develop. The 21st century city-making is calling for new methods to lead and facilitate processes where various groups meet to develop a better understanding of their conflicts or common viewpoints.

This is why we developed the city gaming method for addressing the affordable housing issue together with our partners at the Urban Land Institute. Through this game stakeholders including housing associations; local, regional, provincial and national government parties; private developers and investors; and housing specialists synchronise their plans around shared goals. All players creatively learn and come up with innovative ideas while forming new partnerships through interactive play in a low risk environment.

Since 2016, cities like Dublin and Amsterdam play sessions periodically to develop policies or improve strategies towards implementing existing policies. While Vienna and Madrid are joining with new sessions in 2018, various other cities are showing interest in becoming part of the family of cities who develop and exchange knowledge using the open game environment.

Since we observe the increased pressure on the housing market of Rotterdam and the sensitive steps taken in the social housing sector, we believe your city also deserves a serious and explorative conversation facilitated through the Affordable Housing Game. With this letter we are asking you, the mayor of Rotterdam, to join us at this alternative working session to prepare Rotterdam for the future and bring together all relevant local parties together to develop housing strategies for families, single parents, young graduates, and older residents of Rotterdam.

Play the City Team

Dr. Ekim Tan, Chrissy Gaglione, Txell Blanco, Sjors Martens,
Elizaveta Izvolensky

To the honourable mayor of Rotterdam, Mr. Aboutaleb,

It is with pleasure that I respond to the call to architects by Het Nieuwe Instituut and Storefront Gallery for Architecture in New York to write a letter to the mayor of their hometown. This year, 2017, you were so kind to open the MVRDV House, our new office space in the transformed Industriegebouw, a fine work of architect Hugh Maaskant (1907/1977). Decades of strong urban planning policies and constant work of the aldermen of our city with a keen eye for business prospects have helped a gloomy post-war empty hearted city to reinvent itself as Dutch skyscraper city with jazzy coolness.

But new challenges are facing the city. Our carbon based harbour is seeking for post-co2 opportunities. There is a mismatch between white collar jobs and a low skilled labour force. New tall buildings create a great skyline but our wonderful and ever cleaner river is still almost unreachable for pedestrians because it is cut off by layers of car-infested streets. More and more people use bikes but the air quality in our city is problematic. Some areas of the city are highly attractive and as a consequence are getting more and more expensive whilst in other neighbourhoods, in fact an entire part of the city, some of the poorest people of the Netherlands are living. Our champions of the Feyenoord soccer team are getting a new stadium but many kids living on the south side have never seen the sea, live unhealthy lives and have hardly had any chance or place to enjoy culture, to play or exercise.

As former children from small villages you and I know how cities can also be a tremendous machine for emancipation and opportunities. Nowadays cities are the main habitat of three quarters of the worlds' population. They also have to be safer, cleaner and help to offer equal opportunities to all. Wouldn't it be great if the hands-on-mentality of Rotterdam can be used to develop it into one of the world's healthiest and socially equal cities? Where all kids have the possibility of free access to cultural and recreational facilities in their own neighbourhoods? Where the air quality is good and everyone has easy access by foot and bike to a green riverfront from everywhere in the city. In the Dutch system mayors are not elected, but appointed by the Crown after consultation of the council. But you have the liberty to put issues on the council's agenda. I hope you will consider my proposal,

Thanking you in advance

Nathalie de Vries
Founding partner MVRDV

Dear Mayor **Ahmed Aboutaleb**,

As a young European architect living in NL for three years, I see Rotterdam as a **differently beautiful** city. With its mixture of people and backgrounds, hardworking and creative, that are also represented in its architecture, open to new ideas and ways of doing. Nevertheless, we need to accept that there is still a huge division inside the city, between the north and the south, and the fact that each side does not take part of the other.

There is an urgent need for breaking the north/south **barrier** that there is right now in our beautiful Rotterdam and for making the Erasmus bridge a reality out of what is still a **symbol**. I am aware that the city has made a great effort seeking a **change** there, but there is still a lot to be done and we should make greater efforts than ever as, from my point of view, we are already running behind of schedule. It is a matter of showing to the coming generations that Rotterdam can be different, that Rotterdam is a real European example of tolerance and **convivence**, the convivence that we are starting to lose if we ever had it...

If we believe in a tolerant, open-minded and **vanguardist** Europe, we need a physical example of at least a piece of this whole idea. A little territory where we can show it with **facts**. And I really believe, as a non Dutch person living and working here, that Rotterdam has the perfect **ingredients** for achieving this.

In my case, I **dream** of a **neverending Coolsingel** crossing the whole city where there is no distinction between north and south, where its buildings and/or uses are continuously moving, coming, leaving, growing, and where people can just **lose** their sense of **orientation**. A spine of the city that works with its own rules and regulations that can lead to new **unexpected and attractive situations**.

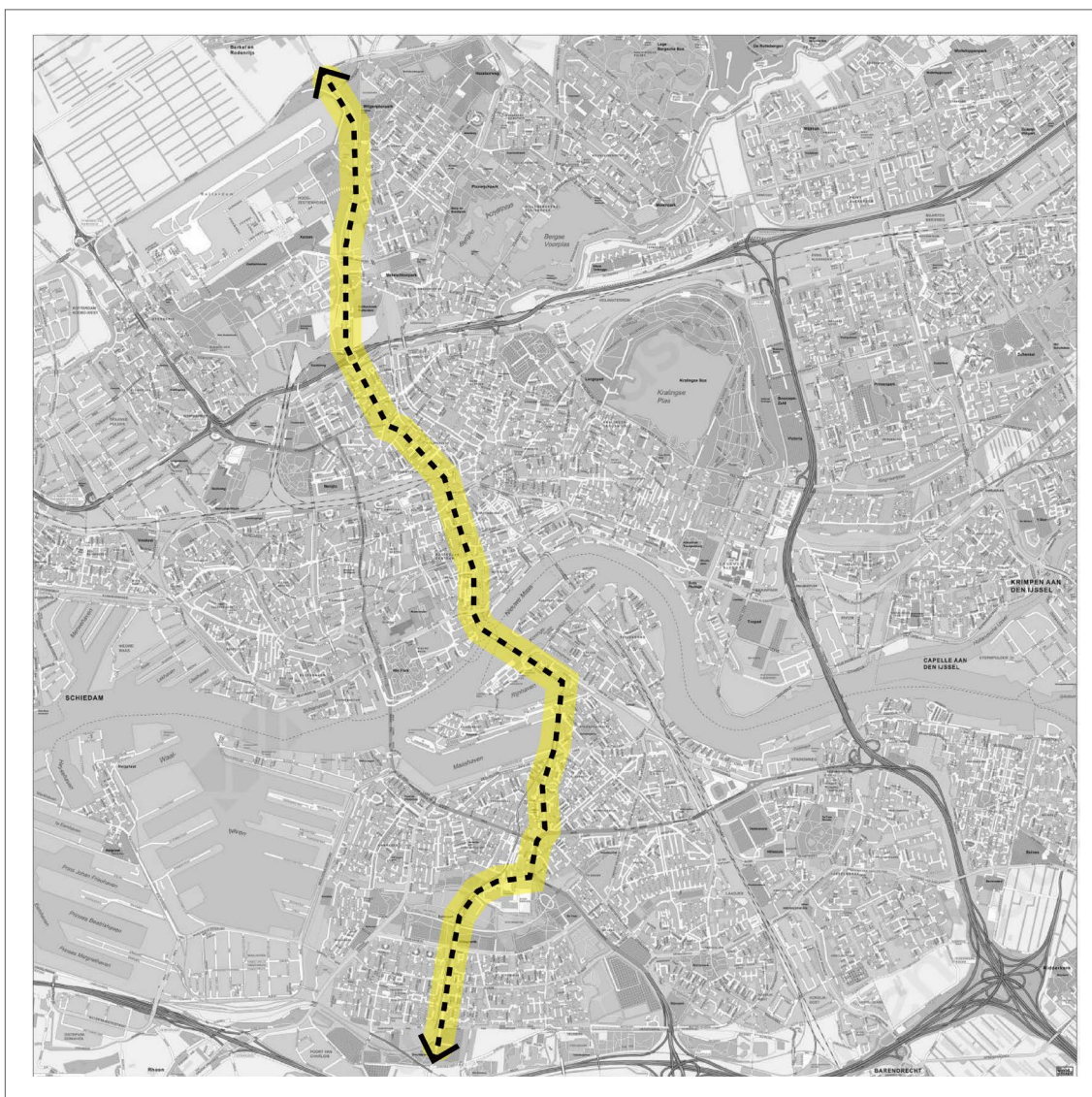
So let's collect dreams and make them real. Let's get people together. Let's **listen** to each other. Let's all work together with more and more creative ideas to break this barrier that is warningly threatening our beautiful city.

I am looking forward for your response.

Good luck and kind regards,

Leire Calvillo Mendoza
Architect/Landscape designer

Dream #1
neverending coolsingel

...
to be continued

January 3, 2018

Ameneh Solati
314, 60 Courland Grove
SW8 2PX, London

Mayor Ahmed Aboutaleb,
Gemeente Rotterdam
Postbus 70012
3000 KP, Rotterdam

Dear Mr Mayor,

I have lived near Rotterdam for few years, worked in Rotterdam, spent countless hours in this city and I will be soon moving to reside there indefinitely.

I have been a wanderer rather than a frustrated local. I do not claim to know the complex issues the locals are facing in Rotterdam. However, Georg Simmel in his essay *The Stranger* describes an interaction of this type of a 'stranger' to a city to be a positive one, as he is not radically committed to the unique ingredients and peculiar tendencies of the city, thus approaches it with a specific objectivity.

The stranger in my letter is both the young professional and the immigrant or refugee. The influx of both in Rotterdam in recent years is shifting the dynamics of the city. And being from both categories of a stranger, I can sense the urgency of this matter. That said, my views and the views of other strangers that hope to make Rotterdam home like myself can be made in various forms of contributions only if we could position and identify ourselves within the city.

As a resident to be, rather than questioning you I question myself; what do I hope for Rotterdam to be? As simple and clear as I can be:

I hope for Rotterdam to offer various work opportunities.

I hope for Rotterdam to be affordable to own a home in.

I hope for Rotterdam to have ethnically diverse residential areas.

I hope for Rotterdam to allow me to embrace its values and heritage while maintaining my own that were cultivated through my experiences outside this city.

And I also hope for Rotterdam to foster and encourage immigrant's role within the city at various scales. From more businesses such as the Syrian restaurants at Nieuwe Binnenweg to more minorities being in positions of power like you.

Sincerely,

Ameneh Solati

To the Mayor of Rotterdam,

Rotterdam is named as “the city of future” rather than “the city of past” (such as Amsterdam). But does this city of future really know what it wants to be?

Rotterdam has been going through a vast transformation since the early decades of the last century. Removing the harbor, which defined the image of Rotterdam for a long time, from the city center and afterwards the demolishment of the city center during the World War II were perhaps the main initiations. Rebuilt after the war, Rotterdam has gone through a metamorphosis, heralding a new beginning, transforming it from a harbor city to an experimental lab for construction. The city has never been finished and perhaps will never be due to the ongoing construction of the high-end architectural projects. Cranes are immanent part of the skyline of this “city of architecture”, a name used for branding the city to attract more tourists every year. It is mainly because of its new experimental “architectures” that during the last couple of years Rotterdam was highlighted in top travel destination lists of New York Times, the Guardian, Lonely Planet, etc... Markthal, de Rotterdam, Central Station, Timmerhuis (Collectiegebouw and The Dutch Windwheel will soon be added to this list) are among the top attractions of the city since architecture has become Rotterdam’s main marketing strategy. The metamorphosis of the city; however, has been understood as the result of predetermined actions where architecture is commodified and not simply as a natural inevitable phenomenon.

Franz Kafka’s popular book *The Metamorphosis* tells the story of a man - Gregor Samsa - who becomes a bug over a night. This transformation into an ugly giant insect was frightening even for the close family members of Gregor, who eventually died in solitude at the end of the story. Rotterdam’s fast transformation is not evolving into a nightmare as such since it is highly controlled by the decision-makers who hand in the process of making the city to skillful professionals: well-known popular (inter-)national architects! Therefore, this “ugly” post-war city is being transformed into a beautiful colorful butterfly with fancy buildings, which all have

their own distinct qualities. But does the architecture really hold its critical capacity while being an apparatus of this ongoing transformation? Is it really considered in the design process of these spectacular buildings how has Rotterdam accumulated and housed its learnings and memories so far and can embrace the new ones in the future, how can it reflect its different images and memories during its metamorphosis? Therefore, we question to what extent these buildings embody the character of the city – its past, present and future – and the will of its inhabitants?

Rotterdam has had diverse images and faces and today it is one of the most diverse cities within Europe with its population. This issue certainly has been one of the main concerns of the planning of Rotterdam. But it is still arguable either the city has succeeded to involve the diversity and heterogeneity of its current population in shaping its physical environment, despite all the public referendums and questionnaires. For example, the city center of Rotterdam is still highly a homogeneous commercial hub and other cultural and public spaces do not fit within the existing set up. Certainly, the center of Rotterdam needs to be densified, but in which direction and for whom, citizens or tourists? And for what kind of citizens? In that sense, areas like Delfsevaart and Westewagenstraat are potential spaces in the city center to provide that diversity while reincarnating ideas and images of Rotterdam's past. Specifically, since these areas are some of the early post-war constructions, they literally can archive the memory of the city, which fought hard to regain its image. This discussion is relevant for the different parts of Rotterdam, each with its specific character and history.

Rotterdam is undergoing a fast transformation but a city is not a bug nor a butterfly! It does not form with a single image, either good or bad. A more collective approach in the making of the city is needed, which consider the better integration of this diversity of Rotterdamers and retention of the city's memories and learnings.

Beste Ahmed Aboutaleb,

Vaak gaan we ervan uit dat de stad waarin we wonen er altijd zal zijn. We gaan ervan uit dat het kantoor waarin we werken, het schoolgebouw waarin we les krijgen, de supermarkt waar we boodschappen doen en de plek waar we wonen nooit zullen verdwijnen. We houden er wel rekening mee dat wij, als stadsbewoners, zullen verhuizen, of dat bepaalde gebouwen worden vervangen door nieuwe gebouwen. Maar we kunnen ons niet voorstellen dat onze meest dierbare gebouwen en plekken verdwijnen. De stad lijkt onsterfelijk. Maar wat als je er als persoon achter komt dat de stad, jouw stad, niet onsterfelijk is? Hoeveel invloed heeft de destructie van een stad op mensen?

Verbroken verbindingen

In onze zoektocht naar een antwoord op deze vraag beseffen we dat Rotterdam met honderden dunne draadjes verbonden is met steden zoals Beirut, Palmyra, Aleppo, Mogadishu, Mostar en Mosul. Deze honderden draadjes leiden naar steden die ook verwoest zijn en naar bewoners die de ervaring van verlies en opnieuw beginnen delen.

De kracht van een verwoeste stad is groots. Ze bevindt zich in een unieke staat: ééntje van een nieuw begin, het op scherp zetten van wat ertoe doet en het opnieuw uitvinden, maar wel met het pijnlijke verleden vers in het geheugen. Een nieuw begin is namelijk anders en veel zorgvuldiger wanneer je weet wat er op het spel staat, en wanneer je weet dat opgebouwde herinneringen, toekomstige dromen en ambities zo weer weggevaagd kunnen worden. De zorgvuldigheid zit in het voorkomen van een mentale staat van de stad waarin dit opnieuw kan gebeuren. En juist deze unieke blik vanuit deze unieke, mentale staat, dat is wat Rotterdam met andere verwoeste steden en zijn bewoners met elkaar verbindt.

Op dit moment lijkt het erop dat we deze verbinding en solidariteit vanuit Nederland verbroken hebben. De stedelijke zelfgenoegzaamheid, zelfverzekerdheid en comfort zijn erin geslopen. We lijken te vergeten dat deze vraag zevenenzeventig jaar geleden relevant was voor Rotterdam. En we lijken niet te beseffen dat deze vraag nog steeds tot op de dag van vandaag relevant is voor Rotterdammers. Alleen al omdat de fysieke opbouw van deze stad nog steeds een ongelooflijk groot effect heeft op het heden. En daarbij: de afgelopen jaren, en de jaren die komen gaan, zijn en zullen Rotterdammers vergezeld worden door nieuwkomers waarvan thuis elders vernietigd is en het besef van sterfelijkheid ontstaan is. Deze nieuwe bewoners brengen de ervaring van het verlies van hun stad met zich mee, en de ervaring van het opnieuw beginnen in het ooit verwoeste Rotterdam gaat van start. Dit maakt dat Rotterdammers, door hun ervaring van het wonen in een verwoeste en opnieuw opgebouwde stad, niet alleen met honderden dunne draadjes verbonden zijn met verwoeste steden elders ver weg, maar ook met hun mede-stadsbewoners, die dezelfde ervaring en de verhalen van verlies recent, maar elders, hebben meegemaakt.

De aanwezigheid van het afwezige

In tegenstelling tot het gebouwde en het fysieke zijn herinneringen niet uit te wissen. Verwoeste gebouwen bestaan uit altijd uit honderden en duizenden herinneringen en verhalen die maakten dat mensen zich met deze plekken identificeerden. Deze plekken hebben betekenis; een verhaal. Zo blijft zelfs na een verwoesting het afwezige altijd aanwezig. De identificatie met deze plekken blijft bestaan, ook al verandert de manier van identificeren. Dit laat zien dat identiteit veranderlijk is en niet iets is dat vaststaat. Identiteit is het verhouden tot. Het woord identificatie omschrijft dit beter. Want identificatie is een proces dat nooit af is en dingen nooit vastzet. Het is een open proces.

Onbesproken herinneringen

Met een zekere mate van emotionele afstand heeft Arna haar boek *Mortal Cities & Forgotten Monuments* geschreven, dat gaat over het op een gelaagde manier opbouwen van verwoeste steden en het bouwen aan inclusieve publieke plekken. Ze bekeek dit persoonlijke onderwerp immers vanuit haar vakgebied als architect. Bang om eigen onbesproken herinneringen van de ervaring van het meemaken van de verwoesting van een stad terug te laten komen, kon ze op het moment het gesprek persoonlijk dreigde te worden zich altijd nog verschuilen achter 'de architectuur'.

Vorig jaar december kwam daar voor het eerst verandering in. Een jaar lang hebben wij met onze Studio L A een werkruimte gehuurd in de Bijlmerbajes in Amsterdam: een voormalige gevangenis waar een jaar lang allerlei kleine bedrijfjes zaten, maar waar ook een asielzoekerscentrum gevestigd was. Er woonden 600 statushouders, waarvan 100 kinderen. 'Ze' - individuele personen met een naam en een verhaal - woonden daar in cellen met een toiletpot in de kamer, ramen die sinds 1994 niet gewassen zijn omdat er tralies voor de ramen hangen en met een hoge, betonnen muur om het complex heen. Na enkele maanden veranderde ons gevoel van ongedefinieerde somberheid in woede. Woest waren we over de onpersoonlijkheid, de gevoelloosheid en de afstand in onze omgang met mensen die nieuw in dit land aankomen. Blijkbaar heeft de overheid zijn traditie van het huisvesten van kwetsbare nieuwkomers in beladen en afgesloten locaties - een traditie die loopt sinds het huisvesten van Molukkers in voormalige concentratiekampen - nog niet beëindigd. We hebben er onze persoonlijke taak van gemaakt om te strijden voor het verwijderen van de tralies en om fijne, gemeenschappelijke ruimtes te ontwerpen en te maken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Tijdens gesprekken met tegenstanders van deze plannen, die zichzelf 'advocaat van de duivel' durven te noemen, wordt er vaak gezegd: *ze hebben zo toch in ieder geval een dak boven hun hoofd en het is hier altijd nog beter dan in vluchtelingenkampen elders.* Woest werden we ervan. Maar onze woede was ook naar onszelf gericht, omdat we deze situatie en deze opgave, die in onze eigen achtertuin plaatsvond, te lang hadden genegeerd.

Regelmatig spreken we Ziad, de kok in de kantine van de Bijlmerbajes. Hij is afgelopen jaar, samen met zijn vrouw en zoontje, vanuit de Syrische stad Palmyra, een stad die uit het tweede millennium voor Christus stamt, naar Nederland gevlucht. Inmiddels hebben hij en zijn vrouw een nieuw zoontje gekregen, die in Amsterdam is geboren. Trots vertelde hij ons dat zijn zoontje daarom dus een echte Amsterdammer is. Wat ons raakte was toen hij zei: 'Al mijn herinneringen liggen in Palmyra, ze zijn verbonden aan het cultureel erfgoed, aan de plekken en gebouwen. En nu is alles verwoest. Wat gaat er dan nu met mijn herinneringen gebeuren?' Zijn angst voor het verlies van zijn herinneringen is iets wat vele oudere Rotterdammers met hem delen.

Onherstelbare verdwijning

Na de Tweede Wereldoorlog was Rotterdam voor een groot deel verwoest. Toch was lang niet alles vernietigd, er stonden nog een aantal historische gebouwen. De bewuste keuze werd gemaakt om vervolgens alles tot op de grond gelijk te maken om daarna een nieuwe stad te bouwen op basis van modernistische ideeën. Rotterdammers, met de pijn van het verlies en de herinneringen aan hun oude leven, kwamen plotseling in een nieuwe gebouwde omgeving te wonen, met modernistische architectuur zonder historische en gelaagde aanknopingspunten. De oude bekende aanknopingspunten waren verdwenen, er was geen plek voor verdriet en herinneringen werden onbesproken gelaten. Er was alleen plaats voor de aanpassing aan het nieuwe thuis, het bouwen aan een nieuwe toekomst met nieuwe aanknopingspunten.

Bogdan Bogdanović, een Servische architect en stedenbouwkundige die jarenlang geschreven heeft over de dood van de stad, stelde in 1994 de vraag: "Begrijpen we wat het onherstelbaar verdwijnen van een stad met zich meebrengt? Als de stad een onovertroffen opslag van herinneringen is, eentje die de herinneringen van een natie, ras of taal verre overtreft, wat zullen dan de gevolgen zijn van die verdwijning?"

De stad leren lezen

Rotterdam is al ver in het proces van wederopbouw. Maar we zijn ervan overtuigd dat dit proces nooit af zal zijn. Eeuwig zullen de opbouwende stad en haar bewoners zich moeten verhouden tot het verleden, vooral als deze pijnlijk is. Datgene wat afwezig is gemaakt zal altijd aanwezig zijn in het geheugen van de stad. Het wonen in een verwoeste stad brengt een enorme verantwoordelijkheid met zich mee.

Is het mogelijk om in de wederopbouw ruimte te bieden aan vele verschillende verhalen en interpretaties van het verleden en om ruimte te geven aan pijn en verdriet? Kan de wederopbouw bestaan uit een gelaagde samenstelling van de culturele historie, de wonden van het verleden, meerdere interpretaties, maar ook nieuwe denkwijzen? Kunnen we de stad zien als een boek waaraan constant geschreven wordt, maar waarin je de oude hoofdstukken nog wel terug kunt lezen? Net zoals Bogdanović zijn we ervan overtuigd dat de inwoners van de stad opnieuw de stad moeten leren lezen. Als we de stad niet kunnen lezen, kunnen we nooit naar een hoger niveau gaan: de kunst van het schrijven van een stad.

Een stad is van nature niet gebaseerd op één waarheid of één laag, maar bestaat uit een gelaagd en rijk verleden. Deze gelaagdheid zou zichtbaar moeten zijn in de architectuur en publieke ruimte van de stad. Een eenzijdige waarheid moet niet aan de inwoners opgelegd worden door de stad terug te bouwen naar de oorspronkelijke staat, of door verwoeste gebouwen uit te wissen. Juist een wederopbouw met een

gelaagde samenstelling van waarheden biedt verschillende aanknopingspunten voor inwoners met verschillende achtergronden en opvattingen. Het toont nuance en het ontstaan van de stad als een geleidelijk proces. Op deze manier kunnen mensen zich de gebouwde omgeving toe-eigenen en op de eigen manier met betekenis vullen. Net zo belangrijk als de gelaagdheid van het verleden is het bieden van ruimte voor nieuwe verhalen van nieuwe inwoners. Zoals een boek kan een stad op verschillende manieren gelezen en geïnterpreteerd worden. Een boek herlezen zorgt weer voor nieuwe perspectieven. Dit lezen en herlezen van de stad is belangrijk omdat het inwoners verschillende inzichten geeft. Er ontstaat begrip en bewustzijn over hoe de stad functioneert. Wanneer je niet weet hoe een stad werkt, wanneer je het niet begrijpt, wanneer je niet snapt waarom de gebouwde omgeving er zo uitziet en wie dit bepaald heeft, dan kun je je er ook niet toe verhouden, je kan geen mening vormen en je kan geen weerstand bieden. Dit is geen eerlijk en open proces en geeft beleidsmakers, politici, vastgoedpartijen en investeerders vrij spel om aan de stad te bouwen op hun manier. Het kunnen lezen van een stad zorgt voor het begrijpen van de stad, waardoor bewoners zich verantwoordelijk kunnen voelen en zich de stad kunnen toe-eigenen. Het geeft bewoners een grote mate van zelfverzekerdheid, waardoor ze in plaats van met een gebogen hoofd of met onzekerheid met opgeheven hoofd door de stad kunnen lopen, omdat ze het begrijpen.

Het schrijven van de stad

Zo schuldig als de daad van verwoesting is, zo schuldig kan de daad van het opbouwen zijn in een verwoeste stad. In een verwoeste situatie is alles beladen, bij het opbouwen worden keuzes gemaakt door beslissers, de kaarten worden opnieuw verdeeld. De daad van het bouwen wordt een politieke uitspraak, en Rotterdam heeft de afgelopen decennia gesproken. De uitspraak van een moderne toekomst klonk luid en duidelijk. Maar de grote vraag hierbij is: hoe verder te schrijven aan de stad? En wie mag er meebeslissen in dit proces? Van wie is de stad eigenlijk? Marjan Slob vergeleek in haar column voor de Volkskrant het bouwen aan een stad met de betekenis van politiek door naar Peter Sloterdijk te refereren: 'In zijn dikke boek Sferen presenteert Sloterdijk politiek als een geformaliseerde strijd om 'de herverdeling van comfortkansen'. Wie kan gemeenschapsgeld, beleid en wetten inzetten om zich te beschutten tegen ongewenste invloeden van buitenaf? Wie weet zijn leefwereld tot een gerieflijk bedje te maken? En voor wie is de leefwereld een gure plek?' Het bewustzijn over de herverdeling van comfort is niet alleen na de verwoesting van een stad een essentieel punt, maar ook vele jaren daarna. Juist omdat de verwoeste stad weet wat er op het spel staat.

We moeten ons wapenen en kritisch blijven naar machten van buitenaf, die sturen op segregatie, homogeniteit, controle en uitsluiting van groepen mensen en het uitsluiten van ontmoeting en van vele pijnlijke collectieve herinneringen. We moeten ons beschermen tegen deze machten die de stad problematiseren en oplossingen bieden, die feitelijk een vrijbrief zijn om te bouwen aan een meer kapitalistische en homogene samenleving, waarin risicomijding en angst de boventoon voeren. Kijk naar steden zoals Beirut en New Orleans, die zich nu midden in deze strijd bevinden. We moeten juist bouwen aan een leefbare samenleving met zo min mogelijk uitsluiting waar ook ruimte is voor imperfectie en verdriet en waarin we de confrontatie kunnen aangaan met elkaar. Een samenleving waarin ruimte is voor verschillende identiteiten, verhalen en rituelen, die gereflecteerd worden middels de gebouwde omgeving. Maar waarin we middels de publieke ruimte ook ontmoetingen genereren van gezamenlijke stedelijke activiteiten en rituelen introduceren die gebaseerd zijn op het humane en gemeenschappelijkheid.

Daarnaast heeft Rotterdam een verantwoordelijkheid die hoort bij het wonen in een verwoeste en opgebouwde stad. Het feit dat Rotterdam voor een groot deel opzettelijk verwoest is maakt dat de stad met honderden dunne draadjes verbonden is met steden elders die in een soortgelijke situatie verkeerdd hebben en die soortgelijke verhalen hebben. De geleerde fouten en successen van de wederopbouw kunnen we doorgeven, zodat verwoeste steden elders zich kunnen wapenen tegen volgende pogingen van destructie, en we in het denken over wederopbouw niet telkens opnieuw hoeven te beginnen.

Het herlezen van de stad

Laten we het schrijven van de stad zien als het herlezen en vernieuwen van de stad, met de oude stad nog in gedachten, inclusief de mooie en lelijke kanten. Laten we met een open houding de toekomst ingaan en het schrijven van de stad zien als een kans om de blik op onszelf, onze stad en cultuur te verbreden, open te stellen en bespreekbaar te maken; voor alle inwoners, inclusief nieuwe inwoners die de geschiedenis van de stad niet hebben meegemaakt maar zich hiertoe kunnen verhouden op hun eigen manier doordat wij ze aanknopingspunten bieden. Laten we onverschrokken beleidsmakers die de kracht van diversiteit zien ruimte geven. Ook moet er ruimte gegeven worden aan visionaire politici van verschillende

achtergronden, die daadwerkelijk vertegenwoordigers zijn voor degene waarvoor ze beslissen, en die openstaan voor verhalen van alle inwoners. Laten we architecten ruimte geven die publieke ruimten ontwerpen die mensen verbinden en hun gedeelde verleden en gezamenlijke toekomst hierin reflecteren. Laten we de verbinding opzoeken, ook met landen en mensen elders, ongeacht waar de machten van buitenaf ons toe dwingen.

In 1996 voltooide Rotterdam de wederopbouw van de stad door de bouw van de Erasmusbrug. Deze brug is sinds zijn bouw omarmd door zijn bewoners, ze kunnen zich ermee identificeren. De Erasmusbrug heeft invloed op het dagelijks leven van zijn bewoners en maakt deel uit van een dagelijks ritueel van het bewegen van het ene stadsdeel naar de andere. Maar nog meer dan dit verbindt de brug bewoners en twee stadsdelen die elkaar daarvoor niet zagen. Het zorgt ervoor dat bewoners die aan de ene kant wonen zich verbonden voelen met bewoners aan de andere kant. Men kan zich nu verhouden tot elkaar en elkaar daadwerkelijk bereiken. Deze brug heeft betekenis en is daardoor niet alleen fysiek present, maar is net als een oude geliefde ook zichtbaar in de vele tatoeages, schilderijen en objecten van zijn bewoners.

De bouw van de Erasmusbrug en de voltooiing van de wederopbouw is pas het begin van een langdurig voortbouwen aan het stedelijke, het menselijke, het gelaagde en het verbindende binnen de poorten van de stad Rotterdam. Maar laten we niet alleen binnen de poorten van onze eigen stad blijven. Laten we naast die 32 tuinen van de Erasmusbrug nog vele draadjes slaan naar plekken en mensen elders, vooral nu we weten wat er op het spel staat.

Hartelijke groet,

Lorien Beijaert en Arna Mačkić
Studio L A

Rotterdam, 21 december 2017

Geachte burgemeester Aboutaleb,

Waarom moeten we ons bij elke verkiezing alleen op *woorden* van politici baseren? Verkiezingsprogramma's bevatten zelden beelden, op een enkele grafiek of statistiek na. Terwijl een aanzienlijk deel van de mensen *visueel* ingesteld is. Of bijvoorbeeld moeite heeft met lezen, zoals 21% van de Rotterdamse beroepsbevolking. Zou verbeelding van politieke idealen tot andere of zelfs betere keuzes kunnen leiden?

"Niet goed kunnen lezen en schrijven maakt onzeker, afhankelijk en argwanend en versterkt mechanismes van uitsluiting. Het is een belangrijke indicatie van achterstand" schrijft Rijksbouwmeester Floris Alkemade in het artikel *Iconen gaan Rotterdam-Zuid niet redden* op Vers Beton. Alkemade relateert in het artikel het ontwerp van leefomgeving aan de eenzaamheid, armoede en laaggeletterdheid in Rotterdam-Zuid. Juist in Rotterdam, waar 100.000 inwoners moeite hebben met lezen en schrijven, is dit een urgent thema. Wat betekent laaggeletterdheid voor het stemgedrag van volwassenen? Op welke wijze spreekt de politiek laaggeletterden aan, hoe komen politieke boodschappen op hen over?

Er is meer behoefte en aandacht voor verbeelding nodig in ons dagelijks leven, betogen o.a. Robert Dijkgraaf en Maarten Hajer in het artikel *Ooit droomden we van auto's en spaceshuttles, waar brengt onze verbeelding ons nu?* op De Correspondent. Beelden doen ons beseffen dat er alternatieven mogelijk zijn voor het hier en nu. Beelden bezitten een integrerende kracht die denkruimte en enthousiasme kunnen brengen in lastige discussies. Beelden tonen ons een enorme rijkdom aan mogelijke toekomsten die we niet allemaal kunnen realiseren, maar wel na kunnen streven.

Beeldcultuur

In de alomtegenwoordige online communicatie van vandaag is beeld leidend. Het NPO-programma Netiquette toont feilloos hoe pubers tegenwoordig via beelden met elkaar communiceren. Fotografie, memes, emoticons en gifjes vormen een minstens zo belangrijke vorm van communicatie als woorden.

Voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 bracht de Piratenpartij haar verkiezingsprogramma, naast de geschreven versie, ook uit in de vorm van een striptekening. De partij maakt treffend kenbaar dat we leven in een door beeld gedomineerde cultuur en spreekt met het getekende partijpamflet kiezers op een andere manier aan dan we gewend zijn.

Waarom maken niet meer politieke partijen gebruik van de verbeelding als middel om haar boodschap te verkondigen? Waarom doet de politiek geen beroep op de sterk ontwikkelde Rotterdamse creatieve sector van beeldmakers? Terwijl de diverse ideeën uit het brede Rotterdamse politieke spectrum zich uitstekend zouden laten vertalen in uiteenlopende beelden van de toekomst van Rotterdam?

#verbeeldingaandemacht

Dat beeld in de politieke arena een enorme zeggingskracht kan hebben, bewijst het veelvuldige gebruik van beeld voor propagandadoeleinden. Maar als beeld in propaganda misbruikt kan worden, kan het dan ook ten goede gebruikt worden om de betrokkenheid van burgers bij de politiek te verhogen?

Lokale politiek leent zich hier bij uitstek voor omdat het vaker dan landelijke verkiezingen om concrete en tastbare voorstellen gaat. Kiezers kunnen zo zien wat de vergroening van de stad daadwerkelijk inhoudt. Of hoe een diverse stedelijke economie een aantrekkelijk straatbeeld oplevert. Of hoe een veilige woonomgeving er uit ziet.

Als politieke geëngageerd medium is Vers Beton, het online tijdschrift voor de harddenkende Rotterdammer, al zes jaar in gesprek met de bewoners van Rotterdam. Foto's en illustraties spelen daar al vanaf het begin een belangrijke rol in, de helft van de redactie bestaat uit beeldmakers. In aanloop naar de komende gemeenteraadsverkiezingen gaan we de potentie van de verbeelding van de ideeën van de verschillende Rotterdamse partijen onderzoeken - en ook écht verbeelden. Geen woorden maar beelden!

Van woorden naar beelden

We richten ons tot u om samen het experiment naar de politieke kracht van verbeelding aan te gaan. Een spannende zoektocht met een nog onbekend resultaat dat we graag met een grote diversiteit aan Rotterdammers willen doorlopen. Met deze brief doen wij een appel op uw steun om er een succes van te maken.

U maakt, dat mag ik vast wel zeggen, vooral indruk met uw woorden en uitstekende taalbeheersing. Niet alleen in het Nederlands. Ten tijde van de aanslag op de redactie van Charlie Hebdo wendde u zich tot de aangeslagen Parijzenaren om ook hen uw medeleven te tonen. Ik was samen met duizenden stadgenoten die zich op Plein 1940 hadden verzameld, geroerd door uw woorden, waarmee u behalve 'Parijs' natuurlijk ook de inwoners van Rotterdam adresseerde.

We zouden het ontzettend waarderen als u aan uw liefde voor het gebruik van de taal, met eenzelfde bevoegenheid de route naar verbeelding zou willen doorlopen. Daarvoor hebben we een concreet voorstel aan u.

De Visuele Stemwijzer

Vers Beton komt in maart 2018 met een Nederlandse primeur: de eerste Visuele Stemwijzer. In aanloop naar de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen nodigen we diverse Rotterdamse ontwerpers uit om bepalende verkiezingsthema's te verbeelden, op basis van de partijprogramma's. Denk daarbij aan thema's als veiligheid, stedelijke economie, het klimaat en de inclusieve stad.

Het resultaat: een stemwijzer die bestaat uit beelden, in plaats van stellingen. De kiezer maakt een keuze voor de beelden die hem/haar het meest aanspreken: dit levert een visueel stemadvies op, een primeur in de Nederlandse politieke geschiedenis. We zouden het fantastisch vinden als u als eerste Rotterdammer de Visuele Stemwijzer invult. We horen graag of u daarvoor open staat!

Tot slot: voor Vers Beton zijn de verkiezingen van 21 maart geen eindpunt, maar een begin om de politiek uit te dagen de bewoners van Rotterdam op andere manieren aan te spreken en te engageren voor de toekomst van hun stad. Als u ambassadeur wordt van ons plan dan zorgen wij er met alle macht voor dat Rotterdammers met frisse inspiratie de verkiezingsstrijd in duiken.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Teun van den Ende', with a long horizontal line extending from the bottom of the signature.

Teun van den Ende
Chef Architectuur en Stedelijke ontwikkeling
www.versbeton.nl | teun@versbeton.nl

Stadhuis Rotterdam
t.a.v. De heer A. Aboutaleb
Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

Zeer gewaardeerde Burgermeester Aboutaleb, beste Ahmed,

In deze brief richten we ons tot u als de bezielde verbinder van alle Rotterdammers. Als burgervader van Rotterdam, die prachtige stad vol tegenstellingen. Een stad waar wij ons als bewoners en werkzame professionals erg thuis voelen. Een stoere stad die tegelijk kwetsbaar is en die vraagt om vertrouwen in de toekomst. Daarin kunt u andermaal het goede voorbeeld zijn. Wij nodigen u uit om het voortouw te nemen op twee thema's die belangrijk zijn voor de stad en haar toekomst; de sociale veerkracht en de volhoudbare economie van Rotterdam.

Ten eerste zien we dat de sociale tegenstellingen in onze stad toenemen. De politiek neigt deze verschillen uit te vergroten met stoere mediataal, vaak gespeend van nuance. Het publieke domein staat onder druk als we elkaar vermijden, wantrouwen of zelfs bedreigen. Dan vermijden wij samenkomst omwille van veiligheid. Dan staat toegankelijkheid onder druk en is er geen plaats meer voor nieuwsgierigheid.

Als ontwerpers van de stad bekommeren wij ons om haar publieke domein. Belangrijk is om te blijven zien wat ons verbindt en te onderzoeken hoe verschillen ons juist verrijken. Dat is een belangrijke voorwaarde voor een publiek domein; de wil om samen te spelen, te sporten en te delen. De stad is een publieke plaats waar we kennis van de ander nemen en van elkaar leren. Daarom ontstaat hier van oudsher zo veel creativiteit. De stad is bij uitstek de plek van uitwisseling.

Dat gaat niet vanzelf. Mensen blijven verbinden met elkaar vraagt om een continue inspanning. Precies dat is iets waarin u als geen ander de afgelopen jaren heeft laten zien uit te blinken. Niet door iedereen naar de mond te praten, integendeel. Door gedeelde waarden te bespreken, door normen te handhaven en door nieuwsgierig te zijn naar de positie van de ander. Geef niet op om dit met dezelfde inzet te blijven doen!

Ten tweede zien we dat Rotterdam als geen ander drijft op een fossiele haven economie. De energietransitie komt inmiddels op gang en concentreert zich op het maken van geleidelijke stapjes voorwaarts. Dat is begrijpelijk, want mensen moeten meegenomen kunnen worden in de grote veranderingen die op stapel staan. De tijd dringt echter en zonder grote stappen gaan we het niet redden om een leefbare toekomst veilig te stellen voor de volgende generaties. Dit is waar de schoen wringt. Omwille van het tevreden stellen van de vele huidige belangen, worden die van onze kinderen en kleinkinderen onterecht uitgesteld.

Het is onze zorg dat we de globale veranderingen niet opvangen omdat we niet snel genoeg meebewegen. Als voorvechters van de klimaatadaptieve stad zien wij in de klimaatopgave een kans om ecologie, leefbaarheid en verbondenheid in de publieke ruimte samen te laten komen. Als geen ander weten wij echter ook dat adaptatie niet voldoende is. Als we nu geen keuzes maken, niet anticiperen en innoveren dan rennen we straks overal achteraan. Dit zal de toekomstige werkgelegenheid onder druk zetten en de voedingsbodem voor sociale tegenstellingen verder vergroten.

De stad doet er verstandig aan om de circulaire economie de komende jaren ruim baan te geven en om onze havenstad te transformeren in een brandpunt voor de toekomstige economie. Om te ontdekken hoe dit het beste kan, zijn experimenten en testlocaties nodig. Gelukkig is dit Rotterdam niet vreemd; onze stad omarmt van oudsher het experiment en ook in de haven zijn gedurfde stappen om plaats te bieden aan een nieuwe economie een traditie. Een groot deel van haar succes is de opwindende verbazing over wat er in Rotterdam allemaal mag en kan. Laten we daarom de weg bereiden voor grote en kleine experimentele projecten die – in de geest van Rose, De Jongh, Witteveen en Bakker – de circulaire economie handen en voeten gaan geven.

De noodzakelijke transitie naar een circulaire economie is niet alleen een technisch dossier en het vraagt veel meer dan regelgeving. Voorbij de politiek is het een sociaal maatschappelijk dossier dat grote stappen voorwaarts vergt. Dat gaat echter niet vanzelf. Dit vraagt om visie en moed. Want grote stappen voorwaarts en experiment zijn voor velen spannend en onzeker. Die grote stappen voorwaarts vragen om vertrouwen in de toekomst en om vertrouwen in elkaar. Iets wat zonder verbondenheid niet mogelijk is.

Zo komen we terug op uw kernkwaliteit van bezielde verbinder. Voorbij de politieke waan van de dag doen we een beroep op u om uw sociale talent in te zetten om het beladen dossier van de circulaire economie aanzienlijk te versnellen in het belang van alle Rotterdammers. Vooral zij die nu nog niet kunnen stemmen.

Graag eindigen we met onze toekomstdroom van een VEERKRACHTIG ROTTERDAM en verheugen ons op een sociale, adaptieve, circulaire, innovatieve, sprankelende, watersensitieve, mooie toekomst voor onze stad...

*Wij wonen in de delta
In een stad van eb en vloed,
Van op en neer
Van geven en nemen
Iedereen is welkom.*

*Dromen doen we samen,
In een aangenaam bad.
Gevoed met warmte van de stad.*

*Rotterdam is rond
Er gaat niets verloren.
Wat over is
Is een bron voor het nieuwe.*

Hoogachtend én met hartelijke groet,

Florian Boer & Dirk van Peijpe

My dearest Rotterdam,

You're the most urban city of them all and your vibrant energy makes my heart pound faster. It feels hot and cold, both, at the same time. You enjoy yourself and that vibe radiates beyond your borders; your new found life makes you sexy. No wonder you receive loads of attention, you are doing well in the world. It's no surprise to me, babe, you deserve it. Some of them complain about you, but secretly most of them love you wholeheartedly. And I like to think the most.

I love the way you're lying in the landscape, with glimmering water and your shiny black towers under a vast sky. And endless rows of red brick houses side your lofty lanes. Even when they are covered in a thick layer of grey mist, I cherish them. I admire your spaciousness and openness, your density and your solidity. Each of your neighbourhoods reminds me of different places, you're a rich tapestry of endless possibilities, dear, don't you know? I am attracted to your rugged city blocks with their secluded inner treasures and enjoy cycling over your bridges and through your tunnels.

But shake off your waywardness, you have nothing to lose; it is time for a new dream! Experiment! Like you always did! Come and go dance with me, dear! Let us enjoy our freedom and our beauty. Let's build together. What would I plan for you? I wish we could build more towers for you of higher quality, and better housing that is affordable for all and lots of buildings that can change over time. New places for work, education and transportation! And I want to build new bridges for you, over your river, so we can connect both sides even more. It's the side you don't like to show but trust me there is much to discover. And you can use more trees and friendly neighbourhoods and new monuments that you can proudly wear! And above all, I wish we will have a much more exciting nightlife!

But sometimes I fear you won't see what I see, or feel what I feel and can't give what I can give. You'll laugh at my paper plans, renderings and good intentions! Many are attracted to you, so I know, you can choose whom you like. Will you callously walk away from me? And what will remain? Your hard edges, windy roads; empty, cold and sharp? Will I be left only, with salty sand that was blown in my eyes, by myself?! Did I dream of nothing at all? What a fool I am!

I see you are restless, dear, and are looking for a new story. Who would you like to be? You compare yourself with other cities and are addicted to attention. Don't be foolish, you can be too easily seduced by big money and egos to match. You'll become lazy and boring and will rely too much on cheap cliché's of a nostalgic past. Just a tourist attraction? Where is your elegance! I agree, new icons suit you well, but don't walk around in cheap versions. And don't take everything so literal and direct, not everything has to be turned into vulgar commonplaces. And anyway, you smoke too much! your breath is foul and black of soot!

But my dear, I know you are so much more than what I plan for you. And even though you are tough and harsh, I love you nevertheless, all of your shortcomings and bad moods included. I sense the warmth inside of you is never ending so I will keep on loving you and hope on a future shared together. Plan a new future with me babe! Come, I take you by your hand and let's sail that ship together!

Your lover,

The Architect

Rotterdam

Datum: 19 december 2017

Dear Mr. Aboutaleb, respected mayor of Rotterdam,

Birds fly, fish swim and humans walk.

A year or two ago I read in an interview in Gers that walking in the city is your favorite activity. Not only for relaxation but also to keep in touch with 'your' city. Thus, I imagine you would make the most of the opportunities that being Mayor gives you to make Rotterdam one of the most walkable cities in the world. You could bring about a change for the people of Rotterdam as significant as did your colleague Mayor Enrique Penalosa in Bogota.

By the way we met, you may not remember it, but In the spring of 2016, when I had a hiking holiday in the Rif mountains i walked through Nador with my 16 year old son, I walked into a cultural center where was a screening of the documentary about you, which I had not succeeded to see in Rotterdam before, after the movie we shook hands. People who walk a lot have more contact with each other, the environment, are healthier and, scientific research shows, happier.

So how could we get people in Rotterdam to walk more?

A policy of mixed use and mixed incomes in neighborhoods of Rotterdam would bring essential services and diverse cultures and activities within walking distance of where people live. And, this is already happening in the city centre of Rotterdam where empty offices and shops are being transformed into housing.

This is a great change that has been started by the opportunity offered by the last economic crisis that led to empty offices, the benefits of this change could easily be amplified by converting a significant number of Rotterdam's car roads to pedestrian ways for walking, cycling and outdoor activities that bring people to their needs and local services in their walkable area. Make these walkways attractive, safe, comfortable and interesting, so that people will readily opt for walking over driving.

In order to make this walking environment more pleasant, and fitting with city policy to make Rotterdam greener, these walk-ways should, in my opinion, be green. But not the green as in expensive, high maintenance council managed parks, but rather the green of urban agriculture where the green 'maintenance' is outsourced to green entrepreneurs such as neighborhood farmers and permaculturalists. The product of the green maintenance is not only compostable material but also fresh, local food. A local community of people could pay their local neighborhood permaculturalist/farmer to keep them in fresh fruits and vegetables.

In 2005 I founded 'EETBAAR ROTTERDAM' together with a scientist from Wageningen, a catering entrepreneur, a debate leader, and an organic farmer. This resulted in beautiful initiatives such as 'Uit Je Eigen Stad', the Rotterdam Harvest Market, Rechtstreex and many community gardens. Basically, local food is hip, and becoming ever more so.

Green, and edible walkways can, however do much more than increase the city's food security. By prioritizing land use for people use over car use, I imagine a network of walkable food forests and Permaculture gardens that weave a green structure through the city, along which the people of Rotterdam can walk from home to work, school, friends, have a chat with each other, and pick up their children from school while they pick up fresh food from their local farmer in the side street.

All the while exercising without knowing it. Walking is what humans need to do for optimal health. I imagine these green axes connecting larger green areas that can be developed on vacant sites, between post-war flats, on former industrial estates, and so forth.

Though it seems a futuristic utopian dream, all the ingredients to make it a reality already exist. There is a need for food security through locally available fresh food, there is a need to live a more energy efficient and sustainable life, and there are many people in Rotterdam who not so long ago (for example, in the Rif Mountains) cultivated and ate their own food.

There is already a beautiful green structure along the canals of Rotterdam that you could strengthen and expand upon with such walk-able edible greenways. It's this green structure that I personally use for most of my biketrips to meetings. The fact that it takes 10 minutes longer is compensated, by seeing the birds and the seasons on the trees. Several times a year the water is filled with dead fish and the content of the cities sewage, because rainwater is not buffered enough.. which brings me to other benefits of increased green/urban agriculture.

In short, this recommendation fits with current policy to make the inner city more green, energy efficient, compact, and mixed use. And implementing this idea would offer many benefits, including:

- buffer storm water run off by diverting and storing water for gardens.
(reducing council costs in treating sewage overflows into canals that currently occurs several times a year)

- increase walking and cycling (reducing CO2 emissions from driving; and improve public health)
- reduce the need for car infrastructure as people walk, ride and use more public transit services
- increase social contact and cohesion (reducing crime as people get to know their neighbours and neighbourhood)
- creates safe environments in which children can play free of traffic and under the eye of known neighbours
- Increases CO2 uptake from the atmosphere in the growing and harvested crops and soil (reducing CO2 in the atmosphere)
- provide food security for Rotterdam's citizens, as more food is produced within the city parameters making Rotterdam's citizens less dependent on vulnerable food imports
- provide opportunity to recycle and benefit from the cities compostable and nutrient rich wastes. As the city grows more waste treatment facilities will be needed. If (at least) food waste could be re-directed to making nutrient rich compost for inner-city food production this would reduce the burden on waste processing.
- substantially reduce transport needed to grow and transport fresh foods (reduce CO2 emissions)
- create employment and opportunities for the growing number of green entrepreneurs
- absorb pollution and thus address Rotterdam's particulate matter problem

I know all too well that a hundred reasons will immediately come up as to why such a seemingly naive plan cannot work. However, making cities walkable with edible greenways is worldwide seen as an essential component of sustainable future-proof cities. Urban population growth, growing need for fresh nutrient rich food, and the pressing need to be smarter with energy consumption can all be addressed by making cities an integrated mixed use network linked with walkable and edible greenways.

Without a vision for the future we will not emerge from the current crisis. And I know one thing for sure and that is that visionary ideas are needed to give our beautiful culture a chance to survive. And, surprisingly though the problems seem complex, the solution is in many ways still quite simple.

Kind Regards

Ir Césaire Peeren Rotterdam, 19 december 2017

Architect and pioneer sustainable solutions
 Founder of Superuse Studios
 Rotterdam

Date December 18th, 2017

Contact person Ulf Hackauf
Telephone +31 (0)15 278 1298
E-mail u.d.hackauf@tudelft.nl

Subject Letters to the Mayor - Rotterdam
M4H as urban living lab

To
Mr. Ahmet Aboutaleb
Mayor of Rotterdam

Delft University of Technology

Faculty of Architecture and the Built Environment

Urbanism

Visiting address

Julianalaan 134

2628 BL Delft, The Netherlands

Postal address

P.O. Box 5043

2600 GA Delft, The Netherlands

www.bk.tudelft.nl/urbanism

Dear Mr. Aboutaleb,

It is my pleasure to write to you in the framework of the exhibition "Letters to the Mayor" – as a researcher working on sustainable urban developments and as a citizen of Rotterdam.

It is a big challenge to make Rotterdam sustainable, resilient and future-proof. The programs and initiatives that are supported by the municipality are proof of the high ambitions that Rotterdam has in this field. But we know that we are still far from reaching the goals of the 2015 Paris Agreement while the effects become painfully visible when our streets and houses are flooded. It is time to roll up our sleeves and scale up sustainability in Rotterdam.

There is a lot of knowledge and tools for sustainable urban development that have not been put in practice yet. Renewable energy can be generated decentral, exchanged locally and stored in electric cars. Heat can be exchanged between houses and industries. Water can be treated locally, to recover nutrients and heat and to close local cycles. Local flows of organic and inorganic waste can be re-used between businesses to create local circular economies. To make this happen, to get theory into practice, we need space for experimentation.

We have such dedicated spaces for experimentation in the Netherlands. The development of Buiksloterham in Amsterdam North into a circular neighbourhood is an example for an urban living lab, where experiments take place and theory is put in practice. The municipality, local partners, institutions and citizens together set-up a manifesto in which they commit themselves to making local circularity happen. And although all kinds of practical aspects make it difficult to convert this into reality, the area became an acclaimed source of knowledge and inspiration for urban development, in the Netherlands and beyond.

I plead for creating such an ecosystem for innovation, a sustainable neighbourhood of the future, in Rotterdam. We have the ideal site for that and it is waiting to be developed: The Merwe-Vierhavens (M4H). The proposed mix of housing and production make it an ideal test ground for circular, citizen-based and sustainable development. The size is suitable for experiments with local sewage treatment and resource recovery. Existing businesses as Buurman, the Keilewerf, Voedseltoin and Uit Je Eigen Stad are already today contributing to circular material and resource use, and can play a key part in larger tests of circular economy. And where other experiments easily turn into expensive neighbourhoods, M4H would offer itself affordable middleclass development, with a strong and involved local community.

We can learn from successes and mistakes of other living labs to make this one a success. It requires a strong commitment from the municipality, providing space in regulations and in finance. It requires involving universities, institutional partners and the local actors that already today make M4H so interesting. Last but not least, it requires citizen-involvement, to create a neighbourhood that is not only innovative but also liveable. With M4H as a living lab for the sustainable and resilient neighbourhood of the future, Rotterdam will be leading the 100 resilient cities program and be a true forerunner in sustainability. At TU Delft, we would be glad to support you and the city in this challenge!

Yours sincerely,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ulf Hackauf', with a long horizontal stroke extending to the right.

Rotterdam 03-01-2018

Dear Mayor Aboutaleb,

Rotterdam is a Workers City.

Work is at the core of the city's identity, and it should be a city for its workers rather than for tourists or real estate speculation. It is the working atmosphere that drew us to the city from far and wide, and it is what keeps us here in Rotterdam. We are its workers.

Recent publications have praised Rotterdam as the "City of the Future", but this accolade is not merited on strange-looking buildings alone, it should address the social and economic transformations taking place. The nature of work is dramatically shifting: communication technologies have made certain forms of work mobile, while automation has made and continues to make many jobs redundant. Silicon Valley may have dreamt up such disruptions through laissez-faire urban management, but Rotterdam has the opportunity to prove itself as a social alternative for entrepreneurs and creatives, a laboratory for labour in the 21st century. This means not only giving workers the freedom to experiment, but empowering them with the tools to act.

We therefore have a few issues that we would like to discuss with you in this respect.

Work Space

We need more affordable work space. The nature of work is shifting from large corporations towards networked, self-initiated activities, and workspace is becoming a normal human necessity alongside housing. Just as we have a social housing program, the city should develop a social workspace program. A wide array of workspaces is necessary for an economy that is undefined and flexible: not only the types of co-working offices fashionable today, but also rough-and-ready sites for production.

How can it be that thousands of square meters of office space in Rotterdam are empty, yet creative professionals cannot find affordable space to work?

How can it be that landmarks such as the HAKA building have been uninhabited for decades?

How can it be that empty buildings are surrendered to anti-squat agencies, who rent entire buildings to one user out of convenience, themselves operating from remote state-of-the-art offices?

What if there was something more affordable than commercial rent, but more legitimate than squatting?

Leisure Space

We need more leisure space. The work week is diminishing, and for many, work and free time are increasingly blurred. Yet our city is still a relic of centralized industrial production. Why do we work in one city, and burn jet fuel to spend our free time and money on exotic islands? Instead of attracting temporary tourists with expensive architectural spectacle, Rotterdam should invest in living spaces that attract workers —its most valuable asset.

Can we integrate leisure and workspace?

Can we integrate nature into our urban environment?

What if we had a natural swimming pond floating on the Maas?

Or a new type of library for personal development?

We still do not know exactly what a leisure city is, as there is no existing model to work from, but Rotterdam could become such a testing ground.

Pilot Space

We need more space for experimentation. There are a great number of underutilized, sleeping sites in the city, and a great number of creative workers that are willing to find ways to better use them.

How can the city take advantage of its intellectual wealth and open-minded character, and support temporary, experimental initiatives?

An incubator program could support “Urban Prototypes”: temporary, small-scale experiments in work, leisure and public space, decentralized production, or urban ecology. This means not only surrendering unused space in the city, but giving entrepreneurs and other creative professionals the necessary support to undergo such beneficial work: through competitions, grants, and networking. If Rotterdam wants to experiment with the future, it must open itself up for ideas to be tested.

We would like to discuss these questions with you and what instruments could be developed to implement them.

Sincerely,

Ooze Architects
Rotterdam